

ТАДЖИКСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ

УДК 332.12 (330.322)

На правах рукописи

ОБИДОВ ФИРДАВСДЖОН ФОЗИЛОВИЧ

**ФОРМИРОВАНИЕ И РАЗВИТИЕ МЕХАНИЗМОВ РЕАЛИЗАЦИИ
РЕГИОНАЛЬНЫХ ИНВЕСТИЦИОННЫХ ПРОЕКТОВ
(на материалах Хатлонской области)**

АВТОРЕФЕРАТ

диссертации на соискание ученой степени
кандидата экономических наук
по специальности: 08.00.03 – Региональная
и территориальная экономика

Душанбе-2023

Диссертация выполнена на кафедре мировой экономики Таджикского
национального университета

- Научный руководитель:** **Солехзода Ашурбой Абдувохид**
кандидат экономических наук, доцент
кафедры мировой экономики
Таджикского национального
университета
- Официальные оппоненты:** **Ризокулов Туракул Рабимкулович,**
доктор экономических наук, профессор,
проректор по науке и инновационному
развитию Таджикского государственного
университета права, бизнеса и политики
- Сафоев Абдулмаджид Каримович,**
кандидат экономических наук, доцент,
заведующий кафедрой экономической
теории и предпринимательской
деятельности Международного
университета туризма и
предпринимательства Таджикистана
- Оппонирующая организация** **Таджикский государственный
университет коммерции**

Защита состоится «09» июня 2023 г. в 09⁰⁰ часов на заседании диссертационного совета 6D.KOA-014 при Таджикском государственном финансово-экономическом университете (734067, г. Душанбе, улица Нахимова 64/14 E-mail: tgfeu@tgfeu.tg).

С диссертацией и авторефератом можно ознакомиться в научной библиотеке Таджикского государственного финансово-экономического университета и на официальном сайте www.tgfeu.tj

Автореферат разослан: « _____ » _____ 2023 г.

Ученый секретарь
диссертационного совета,
кандидат экономических наук

Убайдуллоев Ф.К.

ВВЕДЕНИЕ

Актуальность темы исследования. На современном этапе развития рыночных отношений в Республике Таджикистан исследование проблем привлечения инвестиций и реализация региональных инвестиционных проектов приобретает приоритетное значение. Это связано с тем, что в последние годы в экономике страны и его регионов значительно устарели основные средства, устарела и технология производства продукции и оказания услуг на предприятиях. Для обновления основных средств, внедрения новой техники и технологии производства продукции и оказания услуг необходимы инвестиции, и в первую очередь, иностранные.

В соответствии с НСРРТ на период до 2030 года экономика страны должна развиваться по индустриально-инновационному сценарию развития. Реализация данного сценария во многом зависит от результатов реализации республиканских и региональных инвестиционных проектов, осуществляемых в соответствии с принятой в республике политики проведения инвестиционной деятельности, а также от эффективности данных инвестиционных проектов. Однако, следует отметить, что в цепочке реализуемых инвестиционных проектов именно региональные проекты являются наиболее важными при реализации целей развития национальной экономики.

Несомненно, сегодня для устойчивого развития экономики Республики Таджикистан и его регионов необходимо дать стимул развитию инвестиционной деятельности и расширить привлечение иностранных инвестиций, так как инвестиционная деятельность способна кардинально изменить технические основы реальных отраслей экономики. Расширение инвестиционной деятельности способствует возможному переходу национальной экономики к индустриально-инновационному сценарию развития. При этом основой для активизации инвестиционной деятельности выступают региональные инвестиционные проекты, призванные создать условия для устойчивого экономического роста страны и ее регионов.

В последнее время в стране происходят реформы, направленные на обеспечение устойчивого экономического роста страны и ее регионов. Однако оживление притока иностранных инвестиций в экономику страны и ее регионов еще не наблюдается. Государством разработаны законодательные и нормативные акты, приняты стратегия и программа развития государственных инвестиций, направленные на привлечение инвестиций, а также улучшения инвестиционного климата в стране. Несмотря на это вопросы формирования и развития механизмов реализации региональных инвестиционных проектов проработаны недостаточно, не совершены сами эти механизмы.

Сегодня изучение вопросов формирования и развития механизмов реализации инвестиционных проектов в региональном пространстве имеет важную теоретическую и практическую значимость, так как исследования в этом направлении позволяют выявить и изучить качественную сторону развития национальной и региональной экономик. Подобные исследования

способны создать условия для реализации индустриально-инновационного сценария развития Республики Таджикистан и ее регионов.

Вышесказанное позволяет утверждать, что вопросы анализа, обобщения и систематизации, а также оценка теоретических, методических и практических аспектов инвестиционной деятельности в региональном пространстве Республики Таджикистан крайне значимы при решении проблем развития национальной и региональной экономик, в связи с этим особую актуальность приобретают вопросы раскрытия особенностей развития механизмов реализации региональных инвестиционных проектов. Соответственно, считаем, что теоретико-методическое и практическое значение диссертации имеет особую актуальность и достаточно обоснованно.

Степень разработанности научной темы. Изучению проблем, связанных с реализацией региональных инвестиционных проектов, а также их совершенствованию уделено большое внимание со стороны российских ученых А.В. Алборова, А.В. Андреева, А.Ю. Андрианова, А.В. Артемова, Э.И. Бзя, Е.В. Быковской, Л.А. Головниной, А.Г. Гранберга, В.В. Ковалева, В.Е. Леонтьева, М.А. Николаева, М.А. Новикова, Л.И. Юззовича и других.

Значительный вклад в теоретической разработке вопросов инвестиций, инвестиционной политики и реализации инвестиционных проектов внесли отечественные ученые А.Х. Авезов, М.М. Авезова, Д.Д. Бабаджанов, Ш.С. Бакоев, Ф.М. Гафаров, Н.Г. Джураева, Х.Р. Исайнов, М.М. Исмаилова, Д.Б. Кадыров, Н.К. Каюмов, Ф.А. Кодиров, С.Дж. Комилов, М.Р. Кошонова, Р.Р. Кудратов, Ф.Р. Кудратова, М.А. Насимова, Ф.С. Обидов, Р.К. Рахимов, С.С. Рахимов, Н.Ш. Рахимова, Л.Х. Саидмуродов, А.А. Солехзода, Дж.Х. Тагоев, Х.У. Умаров, Х.А. Хафизов, К.Х. Хушвахтзода, У.А. Шарипов и другие.

Несмотря на это недостаточно разработаны и совершенствованы вопросы привлечения внутренних и внешних инвестиций, создания инвестиционного климата в стране и т.д. Главным недостатком является то, что еще в стране недостаточно изучены проблемы формирования региональных инвестиционных проектов, комплексного совершенствования механизма реализации региональных инвестиционных проектов. Данные вопросы являются актуальными и требуют научного рассмотрения.

Изучая теоретические подходы к исследованию инвестиционной деятельности автором выделены теоретические основы и практические аспекты формирования инвестиционной стратегии региона на основе индустриально-инновационного сценария развития национальной экономики, определены предпосылки для эффективного применения механизмов реализации региональных инвестиционных проектов с использованием средств государственно-частного партнерства.

Связь исследования с научными программами (проектами), темами. Основные результаты исследования имеют связь с Национальной стратегией развития Республики Таджикистан на период до 2030 года. Диссертационная работа выполнена в соответствии с планом научно-исследовательских работ Таджикского национального университета.

ОБЩАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ИССЛЕДОВАНИЯ

Цель исследования. Целью диссертационного исследования является разработка и обоснование теоретических и методологических положений по формированию и развитию, а также практических рекомендаций по совершенствованию механизмов реализации региональных инвестиционных проектов.

Задачи исследования. Для достижения этой цели поставлены следующие задачи, определившие структуру диссертационного исследования:

- систематизировать и обобщить теоретические подходы к исследованию вопросов реализации инвестиционных проектов в региональном пространстве;

- выявить основные факторы развития регионов в пространственном аспекте, показать роль инвестиционных проектов в развитие региональных экономик;

- определить основные экономические ресурсы и условия реализации инвестиционных проектов в конкретном регионе страны, анализировать и обосновать приоритетные направления в реализации инвестиционных проектов в региональном пространстве;

- разработать систему индикаторов и определить перечень показателей, характеризующих экономическую эффективность реализации региональных инвестиционных проектов;

- осуществить анализ нынешнего положения процессов реализации инвестиционных проектов в Хатлонской области, а также назначить приоритеты в этом процессе, определить содержание инвестиционной стратегии региона на основе индустриально-инновационного сценария развития и рекомендовать действенные предложения по реализации региональных инвестиционных проектов с использованием механизма государственно-частного партнерства.

Объектом исследования является регион Республики Таджикистан, в пространстве которого происходят процессы формирования и развития механизмов реализации региональных инвестиционных проектов.

Предметом исследования выступают экономические отношения и процессы, связанные с формированием и развитием механизмов реализации инвестиционных проектов в региональном пространстве.

Гипотеза исследования базируется на предположении о том, что одним из основных условий социально-экономического развития страны и его регионов является активизация инвестиционных процессов и формирование на этой основе эффективного механизма реализации инвестиционных проектов. Для поддержки региональных экономик в современных условиях оптимальным механизмом является финансирование инвестиционных проектов.

Теоретическая и методологическая основа исследования. Диссертационное исследование основано на научных трудах ученых по теории и методологии регионального экономического развития, инвестиционной деятельности, инвестиционной политики и механизмов

реализации региональных инвестиционных проектов. Методологическую основу работы составляет методы: научно-абстрактный, экономико-статистический, нормативный, сравнительный.

Источником информации являются нормативно-правовые документы, материалы работ республиканских и региональных органов исполнительной власти Республики Таджикистан и Хатлонской области, Министерства финансов, Государственного комитета по инвестициям и управлению государственным имуществом Республики Таджикистан, Консультативного Совета по улучшению инвестиционного климата при Президенте Республики Таджикистан, материалы конференций и публикации ученых, материалы Интернета.

Исследовательская база. Научные исследования проводились на базе кафедры мировой экономики Таджикского национального университета в период 2017-2022 гг.

Научная новизна исследования заключается в развитии и совершенствовании теоретических основ и разработке методического инструментария к исследованию механизмов реализации инвестиционных проектов в региональном пространстве и их совершенствование. На защиту выносятся следующие результаты диссертации, определяющие ее новизну:

- систематизированы и обобщены теоретические концепции и подходы к исследованию вопросов реализации инвестиционных проектов в региональном пространстве, определены условия их применения в контексте регионов Республики Таджикистан, представлена авторская систематизация теоретических подходов, уточняющие особенности реализации инвестиционных проектов в регионе с формулировкой современных научных трактовок понятий «пространственная экономика», «регион», «инвестиционный проект», «региональный инвестиционный проект»;

- выявлены и анализированы основные факторы развития регионов в пространственном аспекте, доказано, что учет влияния пространственных факторов способствует развитию инвестиционной деятельности в регионе, определена роль инвестиционных проектов в развитие региональных экономик, подтверждено, что регионы республики обладают значительным потенциалом и возможностями для развития, которые не используются вследствие недостаточной эффективности регионального управления и нехватки квалифицированных кадров, рекомендуется применение зарубежного опыта в сфере реализации инвестиционных проектов в целях стабилизации и роста национальной и региональной экономик;

- определены и анализированы основные экономические ресурсы и условия реализации региональных инвестиционных проектов, подтверждена необходимость разработки национальных программ социально-экономического развития, имеющие особое стратегическое значение в развитии регионов республики, в которой предложены разумные варианты производственной структуры Хатлонской области;

- на основе анализа влияния социально-экономической эффективности инвестиционных проектов на макроэкономические показатели развития региона разработаны индикаторы и показатели эффективности реализации региональных инвестиционных проектов, представлена авторская методика оценки влияния факторов регионального характера на эффективность и результативность инвестиционного проекта;

- на основе анализа состояния ресурсного потенциала Хатлонской области определены приоритеты в реализации инвестиционных проектов, определено содержание инвестиционной стратегии региона на основе индустриально-инновационного сценария развития экономики, разработан и предложен механизм реализации региональных инвестиционных проектов в условиях применения средств и положений государственно-частного партнерства.

Основные положения исследования, выносимые на защиту:

- систематизированы и обобщены теоретические подходы к исследованию вопросов реализации инвестиционных проектов в регионе, определены условия их применения в контексте регионов Республики Таджикистан;

- доказано содействие учета влияния пространственных факторов развитию инвестиционной деятельности в регионах, при этом определена роль инвестиционных проектов в развитие региональных экономик;

- определены и анализированы основные экономические ресурсы и условия реализации инвестиционных проектов в региональном пространстве, обоснованы приоритеты и преимущественные направления реализации региональных инвестиционных проектов на основе анализа состояния ресурсного потенциала Хатлонской области;

- разработаны индикаторы и показатели эффективности реализации региональных инвестиционных проектов, предложена методика оценки влияния региональных факторов на эффективность инвестиционного проекта;

- определены и обоснованы приоритеты в реализации инвестиционных проектов Хатлонской области, представлен авторский механизм улучшения процессов реализации региональных инвестиционных проектов с использованием средств и положений государственно-частного партнерства.

Теоретическая и практическая значимость исследования. Теоретическая значимость и ценность полученных результатов по инвестиционным проектам позволит использовать их в различные сферы институциональной деятельности регионов. Практическая значимость исследования направлено на использование мер, направленных на развитие регионов, а также использование в высших учебных заведениях при чтении лекций по предметам «Региональная экономика», «Инвестиции».

Степень достоверности научных результатов исследования подтверждается применением в ходе исследования специальных методов, достоверностью данных, достаточным объемом материалов исследования, статистической обработкой результатов работы, публикациями, докладами на

научно-практических конференциях. Выводы и рекомендации основаны на научном анализе результатов теоретических и практических исследований.

Соответствие диссертации к паспорту научной специальности. Содержание диссертации соответствует следующим пунктам паспорта ВАК при Президенте Республики Таджикистан по специальности 08.00.03 - Региональная и территориальная экономика: 1.1. Развитие теории пространственной и региональной экономики; методы и инструментарий пространственных экономических исследований; проблемы региональных экономических измерений; пространственная эконометрика; системная диагностика региональных проблем и ситуаций; 1.6. Пространственная экономика. Пространственные особенности формирования национальной инновационной системы. Проблемы формирования региональных инновационных подсистем. Региональные инвестиционные проекты: цели, объекты, ресурсы, эффективность; 1.25 Инвестиционная обеспеченность регионов. Регулирование инвестиций в регионах. Пространственные инвестиционные проекты. Инвестиционный климат в разрезе территориально-пространственных единиц. Повышение инвестиционной привлекательности и эффективности использования инвестиционных проектов в регионах.

Личный вклад соискателя ученой степени в исследовании. Все этапы диссертации - выбор темы, ее обоснование и актуальность, определение цели и задачи выполнены непосредственно автором. Автор внес вклад в совершенствование механизма реализации инвестиционных проектов в регионе, определив основные направления и приоритеты реализации инвестиционных проектов в регионе, уточнив содержание региональной инвестиционной стратегии, указал пути успешной реализации региональных инвестиционных проектов с использованием механизма государственно-частного партнерства.

Апробация результатов исследования. Основные результаты исследования докладывались на научно-практических конференциях: «Финансово-кредитные отношения: проблемы, пути развития, перспективы» (Душанбе, 2021), «Совершенствование финансово-кредитных отношений как основа реализации четвертой национальной цели – ускоренной индустриализации страны» (Душанбе, 2022) и др. Рекомендации используются администрацией Хатлонской области при разработке инвестиционной стратегии региона. Материалы диссертации могут быть использованы в преподавании дисциплин: «Региональная экономика», «Инвестиции».

Публикации результатов диссертации. Основные результаты диссертации изложены в 11 научных работах объемом 4,6 п.л. (авторских – 4,4 п.л.), в том числе 5 авторских статей опубликованы в рецензируемых изданиях, рекомендованных ВАК при Президенте Республики Таджикистан.

Структура и объем диссертации. Диссертация включает введение, три главы, выводы и предложения, списка использованной литературы (204 наименований) и 3 приложения, 187 страниц, содержит 19 рисунков, 9 таблиц.

ОСНОВНАЯ ЧАСТЬ ИССЛЕДОВАНИЯ

Во введении обоснована актуальность темы диссертации, указана степень научной разработанности изучаемой проблемы, сформулированы цели и задачи исследования, определены предмет и объект, источники информации и исследовательская база диссертации, раскрыты научная новизна, теоретическая и практическая значимость и результаты апробации.

В первой главе – «Теоретические и методологические аспекты реализации инвестиционных проектов в региональном пространстве» – систематизированы и обобщены теоретические подходы к исследованию вопросов реализации инвестиционных проектов в региональном пространстве, определены условия их применения в контексте регионов. Исследованы основные факторы и ресурсы развития регионов в пространственном аспекте.

Во второй главе – «Анализ экономических условий реализации региональных инвестиционных проектов» – анализированы основные экономические ресурсы и условия реализации региональных инвестиционных проектов, обоснованы приоритеты в реализации региональных инвестиционных проектов. Разработаны индикаторы и показатели эффективности реализации региональных инвестиционных проектов.

В третьей главе - «Совершенствование механизма реализации инвестиционных проектов Хатлонской области» – определены приоритеты реализации инвестиционных проектов, сформулировано содержание инвестиционной стратегии региона на основе индустриально-инновационного сценария. Предложен механизм реализации региональных инвестиционных проектов с использованием средств государственно-частного партнерства.

В заключении обобщены основные теоретические и практические результаты исследования, их научная значимость и методические рекомендации в области совершенствования механизма реализации инвестиционных проектов регионального значения.

ОСНОВНОЕ СОДЕРЖАНИЕ РАБОТЫ

Социально-экономическое развитие Республики Таджикистан, модернизация национальной экономики требуют значительных инвестиционных ресурсов, создания инвестиционного климата и активизации инвестиционных процессов, а также эффективного механизма разработки и реализации региональных инвестиционных проектов.

Автор отмечает, что главной задачей государства является создание институциональных условий, способствующих формированию благоприятного инвестиционного климата. Для укрепления инвестиционной составляющей экономического развития государство должно обладать большим количеством инструментов, направленных на стимулирование притока инвестиций. Привлечение инвестиций осуществляется, как правило, путем разработки и реализации инвестиционных проектов, способствующих созданию центров экономического пространства, в которых источниками финансирования таких проектов является как средства инвесторов, так и

бюджетные ассигнования. Следовательно, вопросы инвестирования и реализация инвестиционных проектов находятся в спектре постоянного внимания со стороны экономической мысли.

В современных условиях инвестиции выступают важнейшим средством обеспечения условий выхода из продолжающегося глобального финансово-экономического кризиса, структурных сдвигов в национальной экономике, обеспечения технического прогресса, повышения качественных показателей такого прогресса, улучшения качественных показателей экономической деятельности на всех уровнях.

В диссертации представлена авторская систематизация теоретических подходов, уточняющие особенности реализации инвестиционных проектов в региональном пространстве с формулировкой современных научных трактовок понятий «пространственная экономика», «регион», «инвестиционный проект», «региональный инвестиционный проект».

Автор считает, что пространственная экономика как экономический термин появилась сравнительно недавно. Отличие пространственной экономики от региональной экономики заключается в широту предмета исследования. Пространственная экономика изучает не только экономику регионов страны и региональных экономических систем, но и все пространственные формы экономических единиц.

По мнению автора, понятие «регион» необходимо рассмотреть с экономической точки зрения. Исходя из этого мы сформулируем понятие регион как экономическую категорию, складывающаяся из сочетания следующих характеристик:

- обособленная пространственная и социально-экономическая система, внутри которой происходят социальные и экономические отношения между населением, экономическими субъектами и органами государственной власти;
- административно-территориальное образование страны, обладающее собственными природными, экономическими и прочими ресурсами;
- органическая часть хозяйственной системы страны, относящийся к ней отношениями между населением, экономическими единицами и администрацией регионального органа управления.

В диссертации автором сформулированы понятия инвестиционный проект и региональный инвестиционный проект. Автор под инвестиционным проектом подразумевает совокупность мероприятий, направленных на разработку необходимой проектной документации, предусматривающий определенный объем инвестиций, связанных с инвестиционным процессом, для осуществления комплекса действий на научное исследование, техническое проектирование, создание опытных образцов техники, изменения технологии, строительство и т.д. Управление проектом представляет собой процесс, при котором определяются цели проекта и организуются их реализация через планирования, контроля координации, принятия решения.

А под региональным инвестиционным проектом – комплекс мероприятий, согласованных с целями социально-экономического развития

региона страны и направленных на создание и развитие производственных объектов, объектов инфраструктуры или социальных объектов. Автор считает, что региональные инвестиционные проекты подразумевают возможность участия региональных и местных органов власти, однако они могут быть реализованы и без участия органов местного самоуправления.

Исследования автора подтверждают, что в регионах Республики Таджикистан до сих пор не разработаны инвестиционные проекты, привлекающие внутренних и внешних инвесторов, так как, вложение инвестиций для инвесторов рискованно и недостаточно выгодно. Не найдены пути взаимодействия государства с регионами в разработке и реализации инвестиционных проектов. Так же в стране до сих пор не разработаны региональные проекты для различных сфер развития инфраструктуры, а также не разработаны программы поддержки местных Хукуматов.

Автором выявлены и анализированы основные факторы и ресурсы развития регионов в пространственном аспекте. Как показывают исследования автора, в экономике Республики Таджикистана в последние тридцать лет произошли глубокие изменения, связанные со сменой общественного производства и механизма функционирования экономики регионов. Переход на рыночные отношения predetermined изменение всего механизма развития регионов.

В рамках исследования мы проанализировали поведение показателя ВРП в период 2014-2020 гг. и выявили относительно стабильный его рост. Так, данный показатель за рассматриваемый период ежегодно имел положительный рост и в общем по стране (рисунок 1) и по отдельным регионам (рисунок 2).

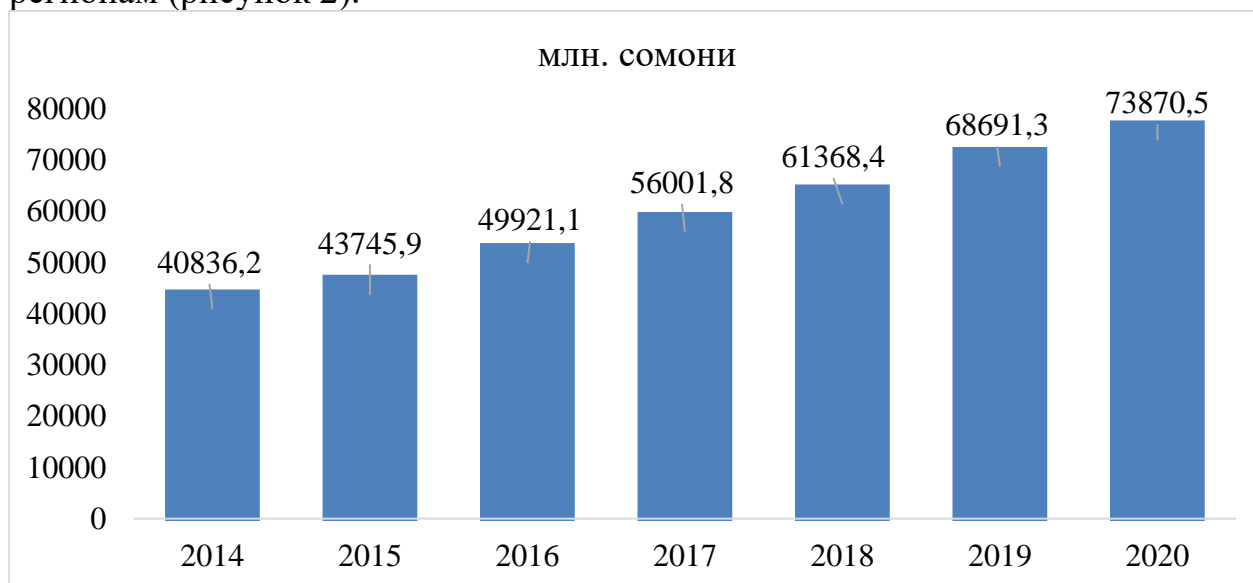

Рисунок 1. Рост показателя ВРП в Республике Таджикистан за 2014-2020 годы.

Источник: разработан автором на основе статданных АППРТ за соответствующие годы.

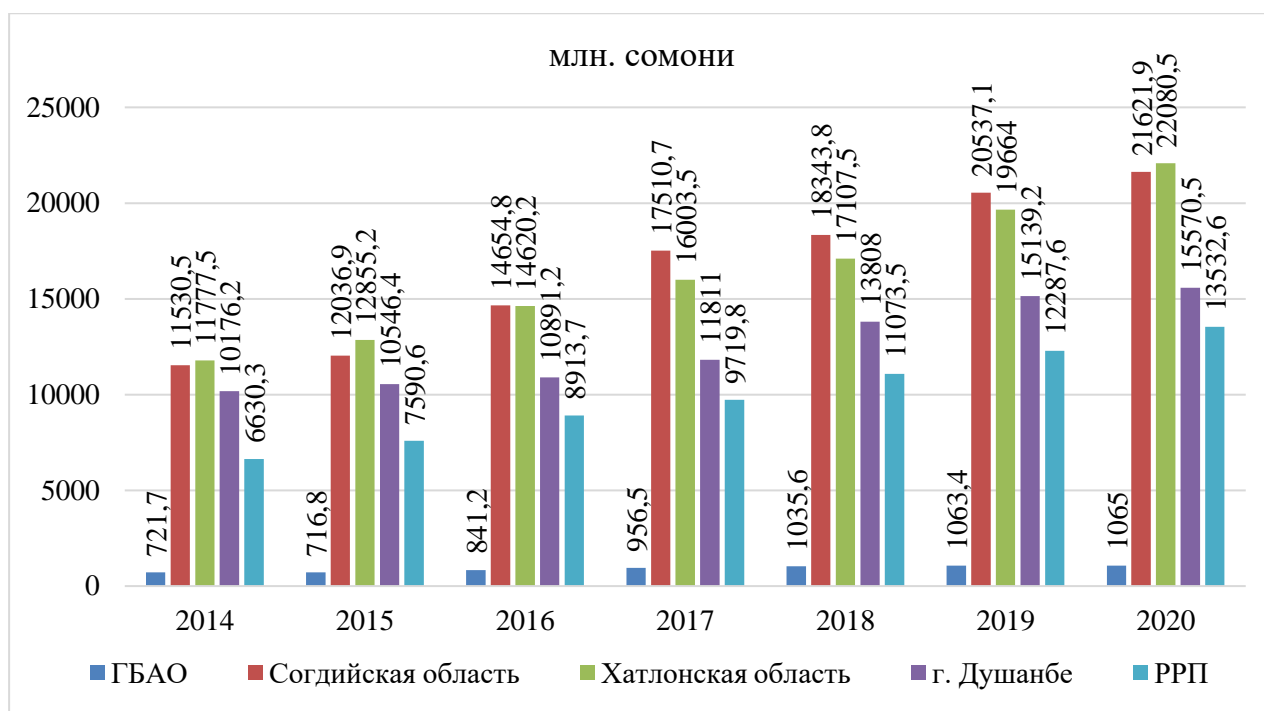

Рисунок 2. Рост показателя ВРП по регионам Республики Таджикистан за 2014-2020 годы. Источник: разработан автором на основе статданных АППРТ за соответствующие годы.

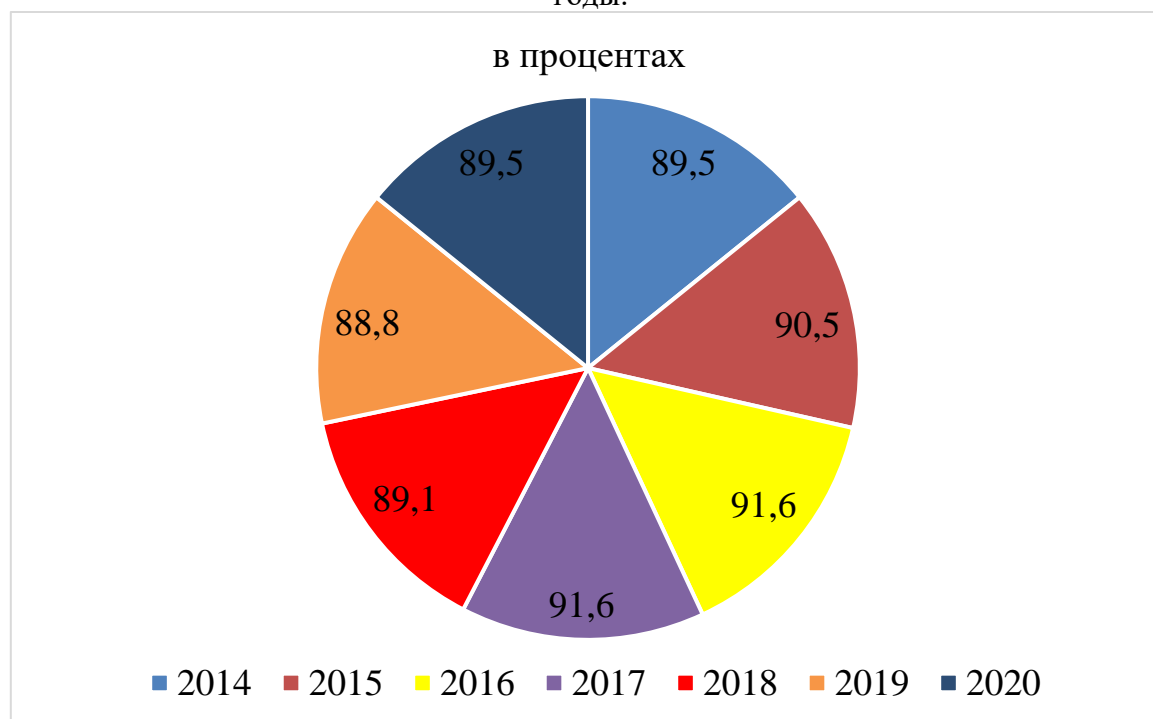

Рисунок 3. Удельный вес ВРП в ВВП Республики Таджикистан за 2014-2020 годы.

Источник: разработан автором на основе статданных АППРТ за соответствующие годы.

В диссертации доказано, что учет влияния пространственных факторов и ресурсов может способствовать развитию инвестиционной деятельности в регионах, поскольку нацелен на рациональное распределение инвестиционного потенциала в регионах, рациональное использование имеющихся ресурсов инвестиционной деятельности. Автор считает, что влияние пространственных факторов и ресурсов на развитие инвестиционной

деятельности еще недостаточно изучено, а потому является предметом дискуссии в научной литературе.

По мнению автора, пространственное развитие регионов Республики Таджикистан обусловлено некоторым сочетанием факторов и ресурсов, дифференцирующих экономическое пространство страны и регионов, в числе которых:

- невысокая обеспеченность регионов природными ресурсами (земли, руда, леса, и прочие) для своего социально-экономического развития;

- отсутствие выхода на глобальный рынок, повышающее транспортно-логистические расходы экономических единиц;

- неразвитая производственная, транспортная и социальная инфраструктура, особенно в дальних от центра регионах;

- высокие темпы прироста населения в регионах (в среднем 2,2% ежегодно);

- снижающийся человеческий капитал (уровень образования, здоровье, трудовые мотивации), особенно высокий уровень трудовой миграции среди молодежи, рабочих и профессиональных кадров;

- пространственная поляризация расселения, многолетний процесс стягивания населения из периферий к центру и городам;

- плохие социально-экономические институты и неблагоприятный предпринимательский климат (незащищенность прав собственности, захват собственности и бизнеса, массовая коррупция и др.), отсутствие совершенной конкуренции на рынке в региональном и общереспубликанском масштабе.

Тенденции развития социально-экономического пространства в Республике Таджикистан и его регионах показывают, что страна и дальше будет развиваться в условиях заметной социально-экономической дискриминации и несбалансированности развития, продолжатся проблемы использования экономического пространства регионами вследствие отсутствия конкурентных отношений на рынке.

Автор определяет роль инвестиционных проектов в развитие региональных экономик, и подтверждает, что регионы республики обладают значительным потенциалом и возможностями для развития, которые, к сожалению, не используются вследствие недостаточной эффективности управления на уровне регионов и острой нехватки квалифицированных кадров. Регионы страны нуждаются, прежде всего, в крупномасштабных инвестициях и квалифицированных кадрах.

По мнению автора, с развитием рыночных отношений, а также возрастанием роли и значения региональных экономик в национальной экономике количество факторов, влияющих на процессы и механизмы реализации инвестиционных проектов, также возрастает. Мы считаем, что к числу основных таких факторов в первую очередь следует отнести пространственные факторы. Это связано с усилением необходимости выделения региональных инвестиционных проектов от общего состава национальных инвестиционных проектов, связанное со слабым

экономическим развитием некоторых регионов страны и низких темпов развития в производственном секторе региональных экономик Республики Таджикистан.

На основе анализа опыта зарубежных стран в сфере инвестиций, автор делает вывод о том, что предоставляемые региональными и местными властями налоговые, банковские и другие стимулы инвесторам способствуют росту экономически отсталых регионов. Необходимо подчеркнуть, что опыт зарубежных стран в части исполнения инвестиционных проектов регионального масштаба может быть применен для регионов Республики Таджикистан в целях стабилизации и роста национальной и региональной экономик.

Автор утверждает, что в современных условиях развития национальной экономической системы приоритетной задачей является ориентация национальной экономики на ускоренное развитие инвестиционно-инновационного типа. Как утверждают исследователи в своих работах по региональному инвестиционному проектированию, необходимо особо обращать внимание и придать значение не только на общее состояние инвестиционной деятельности и реализации инвестиционных проектов в стране и ее регионах, но и на распределение инвестиционного потенциала в рамках отдельных регионов как гарант их финансовой и социальной стабильности. В современных условиях именно инвестиции являются залогом экономического роста и национального дохода регионов.

Автор предлагает, чтобы все регионы Республики Таджикистан составляли свои стратегические программы для развития социально-экономических сфер. Такие программы могут быть среднесрочными и в них требуется определить и предложить для реализации возможные варианты пересмотренной отраслевой и территориальных структур развития региона. Процесс выбора инвестиционных проектов для региона и принятие их к реализации должен обосновываться не на предыдущих программах и прогнозах стратегического развития, а на современных экономических расчетах с использованием научных методов системного характера для обоснования выбора наиболее приоритетных направлений вложения средств в целях активизации инвестиционных процессов и реализации региональных инвестиционных проектов на их основе.

В регионах Республики Таджикистан инвестиционные ресурсы в основном являются ограниченными в рамках конкретной территории. Разумеется, что следствием такой ограниченности в регионах является приверженность к их наилучшему использованию. Можно делать вывод, что если объем используемых в регионе инвестиционных ресурсов известен, то результаты их реализации сводятся к максимуму. Однако, если известен лишь результат, от реализации инвестиционного проекта, то в данном случае общий объем потребляемых инвестиционных ресурсов в регионе сводится к минимуму.

В диссертации отмечается, что все регионы Республики Таджикистан сейчас начинают создавать желательные условия развития инвестиционных процессов на основе улучшения инвестиционного климата и повышения привлекательности для инвестиций, этим они предоставляют благоприятные условия для реализации региональных инвестиционных программ. Теперь они начинают вникать в сущность инвестиционных процессов, у них начинает формироваться мнение о том, что эффективная инвестиционная политика имеет особое значение для решения актуальных социально-экономических задач региона.

Анализ практики разработки инвестиционной политики регионов Республики Таджикистан подтверждает факт, что инвестиционным процессам в большинстве случаев в регионах страны свойственны некоторые пробелы: они преимущественно направлены на оперативные решения местных исполнительных властей, не учитывают перспективные направления социально-экономического развития региона; недостаточно осуществляют учет специфики преимуществ региона в части конкуренции на рынке товаров и услуг. Такое положение дел объясняется недостаточностью теоретических и практических исследований, устанавливающих специфичный характер процесса разработки инвестиционной политики региона.

Современное состояние и развитие национальной экономики, а также экономик отдельных регионов страны характеризуется сочетанием невысокой степени капитализации субъектов хозяйственной деятельности и значительного износа объектов основных средств, задействованных в их деятельность. Как видно по диаграмме на рисунке 2.4, инвестиции в основной капитал с 2015 по 2018 годы по стране возрастали, в период 2019-2020 годы – наблюдается снижение, а в 2021 год (по состоянию на ноябрь месяц) уже начинается возрастание данного показателя. Однако здесь не учтен фактор инфляции, и с учетом данного фактора тренд может быть немного другим.

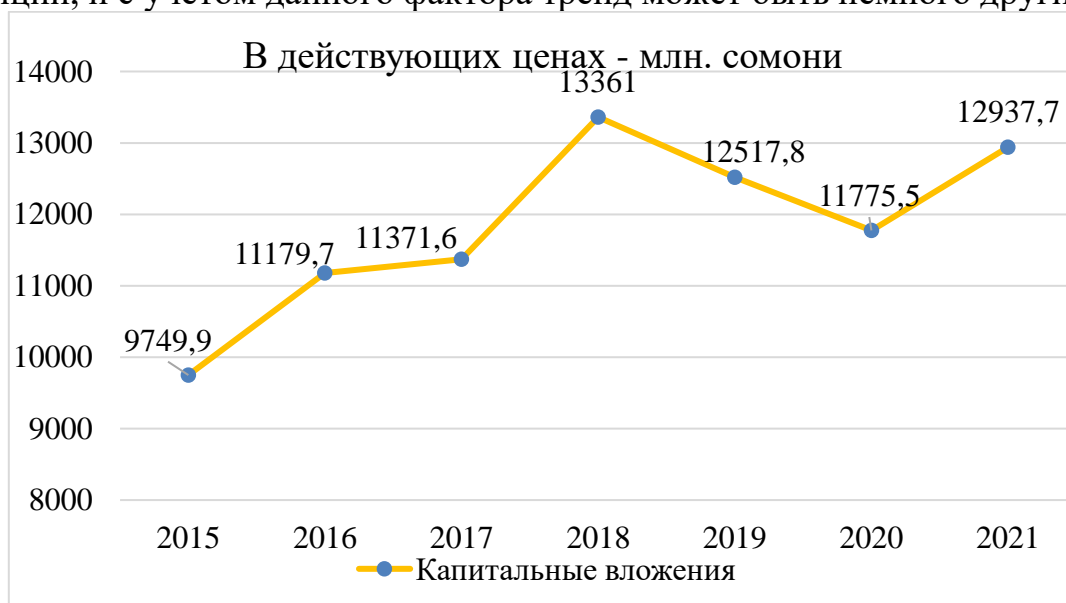

Рисунок 4. Капитальные вложения в экономику Республики Таджикистан

Источник: разработан автором на основе статданных АППРТ за соответствующие годы.

На рисунке 5 показано распределение капитальных вложений по регионам страны.

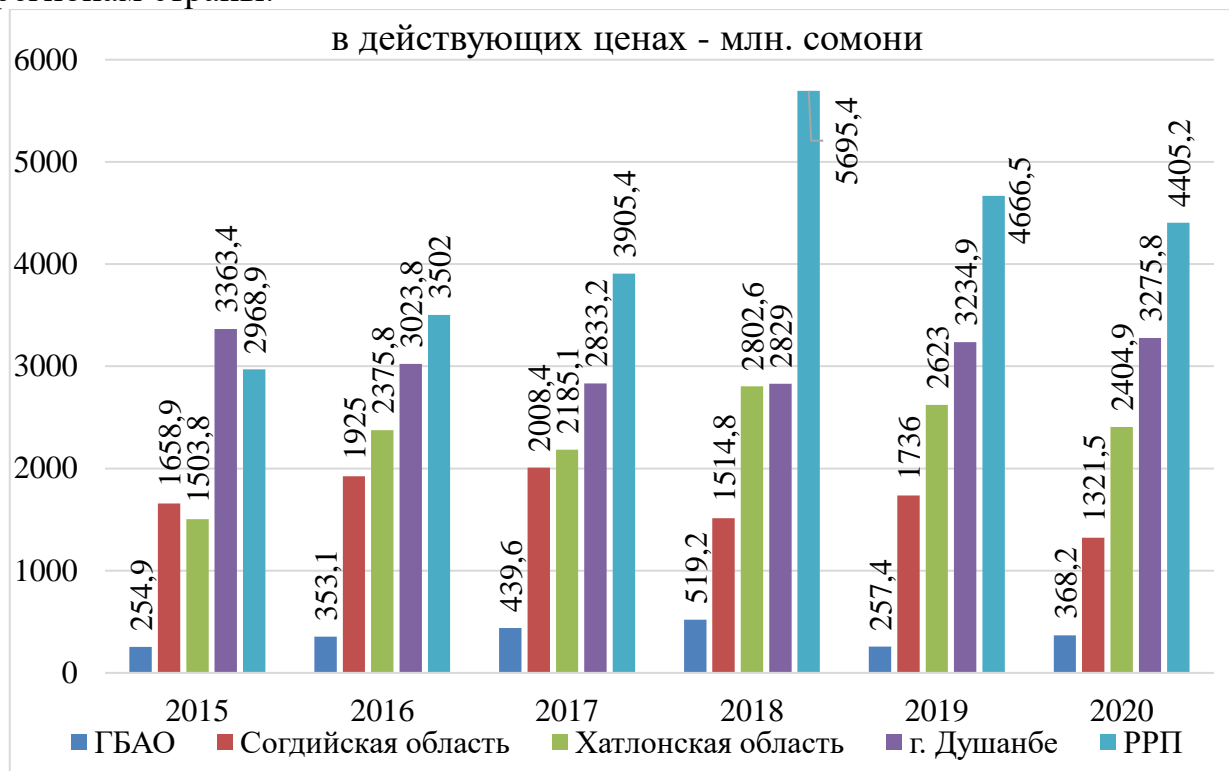

Рисунок 5. Распределение капитальных вложений по регионам Республики Таджикистан
Источник: разработан автором на основе статданных АППРТ за соответствующие годы.

Как видно по диаграмме, в основном за весь период наблюдения больше всего капиталовложений было осуществлено по районам республиканского подчинения и городу Душанбе. В Горно-бадахшанской автономной области наблюдается самый низкий уровень капитальных вложений. По Согдийским и Хатлонским областям капитальные вложения на первый год наблюдаемого периода осуществлялись почти равномерно, а начиная с 2016 года они преобладают в Хатлонскую область.

Автор считает, что в целях осуществления региональной инвестиционной политики и успешной реализации принятых к исполнению инвестиционных проектов требуется разработки обоснованной концепции стимулирования инновационной активности. В рамках данной концепции должны предусмотреть разработку предложения по формированию отраслевых и региональных советов по технологической политике, по развитию механизмов усиления взаимоотношений участников инвестиционных процессов, действия исполнительных органов государственной и региональной власти по формированию интегрированных взаимосвязанных между собой структур науки, образования, ведущих отраслей региональных экономик – промышленность, агропромышленный комплекс, а также инновационных предприятий промышленности и других производственных отраслей.

Как предполагает автор, в современных условиях развития экономик регионов Республики Таджикистан одним из приоритетных направлений в части реализации средств инвестиционного программирования становится формирование и развитие высокотехнологичных территориально-отраслевых

кластеров. Мы поддерживаем мнение ряда специалистов, которые утверждают, что в настоящее время созрела необходимость разработки Концепции развития кластеров и соответствующий план по ее реализации. В то же время важно организовать эксперименты по реализации мер кластерной политики на региональном уровне для последующей их эффективной реализации.

По мнению автора, средства и механизмы инвестиционного программирования при реализации инвестиционных проектов в приоритетных социально-экономических сферах вызывают преобладающий интерес у потенциальных инвесторов. Результаты внедрения инвестиционных программ в регионах способствуют повышению профессиональных возможностей и квалификации работников властных структур управления регионом. Данные факторы необходимо соотнести с приоритетными направлениями, основными целями и задачами инвестиционной политики региона и направлять их усиление экономического потенциала региона, создания условий для стабильного развития хозяйствующих субъектов региона.

Автор утверждает, что в период своей независимости страна достигла значительных успехов в своем социально-экономическом развитии. Оценка достижения данной цели осуществляется с помощью макроэкономических показателей-индикаторов. Макроэкономическими показателями и индикаторами развития национальной экономики являются такие показатели, на основе изучения которых возможно дать оценку состояния развития производственно-экономических и социальных сфер жизни страны, природного потенциала для развития приоритетных отраслей и т.д. На этой основе в диссертации разработаны индикаторы и показатели эффективности реализации региональных инвестиционных проектов.

Рассмотренные в диссертации обстоятельства и условия, связанные с изучением инвестиционных условий и анализом влияния факторов инвестиционной среды на выбор решения инвестора об участии в инвестиционном процессе, обосновывают актуальность учета и оценки влияния региональных факторов на эффективность инвестиционного проекта. По мнению автора, наиболее острыми проблемами при анализе оценки показателей экономической эффективности инвестиционных проектов становятся «противоречивость показателей абсолютной и сравнительной эффективности при оценке проектных решений, недостаточный учет факторов времени и риска. Применяемый до настоящего времени на практике индикатор оценки эффективности и критерий выбора вариантов – оценка приведенных затрат альтернативных вариантов решений – не является адекватным получению чистой экономической выгоды.

Глобализация национальной экономики, ее интеграция в мировую экономику, а также универсализация отношений в сфере инвестиционной деятельности выдвинули на первую позицию вопрос о переходе на международные стандарты оценки экономической эффективности инвестиционных проектов. В таких условиях в целях оценки показателей

экономической эффективности инвестиционных проектов рекомендуется к применению система индикаторов и критериев оценки, разработанные уже по более новой методике оценки такой эффективности. Если разработать методику для оценки эффективности региональных инвестиционных проектов, основываясь на данную методику, необходимо базироваться на единые правила методологического обеспечения. Разработанная и предложенная автором для применения в процессе реализации региональных инвестиционных проектов методика можно более точно оценить степень эффективности реализуемых в регионе инвестиционных проектов.

Отмечается, что повышение эффективности управления инвестиционной деятельностью как на национальном уровне, так и на уровне регионов имеет важное значение для осуществления экономических процессов в стране и в ее регионах. Вследствие глобализации и вхождения Республики Таджикистан в мировую экономическую систему ее регионы становятся полноправными участниками международных экономических отношений. Глобализационные процессы требуют, чтобы все регионы страны учитывали особенности своего природного расположения, развития секторов экономики, трудовых ресурсов, наличие природных ресурсов и др. Учет этих факторов позволяет региональным властям определять приоритетные направления своего экономического и инвестиционного развития. Хатлонская область относится к числу ведущих экономических регионов Республики Таджикистан.

Автор утверждает, что Хатлонская область является одним из развитых социально-экономических регионов Республики Таджикистан с огромным инфраструктурным потенциалом и агропромышленными отраслями, продукция которой имеет спрос, как по всей республике, так и за ее пределами. Однако результаты исследований автора свидетельствуют, что имеющийся в регионе потенциал для развития экономики Хатлонской области не используется в полной мере. Данный потенциал позволяет достичь значительный удельный вес ВРП области в общем объеме ВВП Республики Таджикистан. Регион стремится формировать основу для реализации данного потенциала, для этого осуществлены десятки крупных инфраструктурных проектов и созданы базовые условия активизации инвестиционных процессов и включения населения региона в процессы социально-экономического развития области.

Опыт развитых стран в сфере инвестиционной деятельности показывает, что одной из наиболее эффективных форм активизирование инвестиционных процессов является создание в регионах свободных экономических зон. Наличие особых привилегий, существующих в свободных экономических зонах, позволяет привлечь частных и иностранных инвесторов для финансирования региональных инвестиционных проектов.

В Хатлонской области в последние годы, так же, как и в стране в целом, активно осуществляется процесс улучшения предпринимательского и инвестиционного климата, проводятся институциональные реформы для формирования инфраструктуры рыночной экономики. В области созданы

благоприятные условия для ведения бизнеса, существенно упрощены административные процедуры для инвестирования. Важным условием развития предпринимательства в Хатлонской области является не только наличие соответствующей общегосударственной стратегии и программы поддержки, но и готовность государственных региональных организаций к сотрудничеству с бизнес-сообществом.

В целях реализации инвестиционных проектов для развития экономики Хатлонской области рекомендуются следующие приоритетные направления:

- производство и переработка хлопка-волокна с полным производственным циклом, переработка шерсти, выпуск готовой текстильной и трикотажной продукции;
- строительство малых ГЭС;
- горнорудная и химическая промышленность;
- переработка сельскохозяйственной продукции и строительство теплиц;
- инфраструктура и сервис туризма.

Региональным органам власти при осуществлении инвестиционной политики на долгосрочной основе необходимо реагировать на изменения экономических условий функционирования экономических субъектов региона и покупательских требований населения. На основе постоянного мониторинга состояния и хода финансово-экономических показателей деятельности экономических субъектов можно выявить существующие отклонения от программных показателей социально-экономического развития области. Постоянный мониторинг за ходом реализации инвестиционной политики в Хатлонской области осуществляется со стороны уполномоченного органа областной власти. На основе такого мониторинга специалистами этого органа проводится сравнительный анализ выявленных результатов по конкретной территории и конкретному инвестиционному проекту с другими регионами страны. Такой порядок действий специалистов уполномоченного органа позволит уделять особое внимание к процессу планирования и осуществления программных мероприятий по развитию экономики региона.

Исследования автора показывают, что основными проблемами, отрицательно влияющими на развитие предпринимательства и инвестиционной деятельности в Хатлонской области, являются отсутствие дополнительных денежных средств для предпринимательства и бизнеса, высокий уровень процентов по кредитам, короткий срок возврата кредита, административные барьеры, отсутствие необходимой информации по созданию и управлению бизнесом, в особенности среди женщин.

На развитие экономики Хатлонской области определенное воздействие оказывают торговля с привлечением внутренних и внешних источников инвестиций. Коммерческими путями в область завозится технологическое оборудование, машины и механизмы, сырье и материалы, необходимые для бесперебойного функционирования производства, а экспортируется из области в основном хлопковое волокно, пряжа и сельскохозяйственная продукция. Область имеет хорошие связи для экспорта продукции на южные и

северные рынки и рынки города Душанбе посредством автомобильных, железных и воздушных дорог.

По мнению автора, сейчас экономика Республики Таджикистан и ее регионов остро нуждается в источниках финансирования для создания новых и модернизации действующих производств, освоения новой техники и технологии. Решение данной задачи осуществимо лишь на основе привлечения в регионах страны больших объемов инвестиционных ресурсов и их распределения по инновационным инвестиционным проектам.

Автором решение данной проблемы рассматривается на примере Хатлонской области, обладающей достаточно развитым производственным и инвестиционным потенциалом, но еще не использованным. Инвестиционный потенциал Хатлонской области Республики Таджикистан позволяет активизировать в себя и необходимый инновационный потенциал на основе научно-технической базы. В области уже несколько лет реализуется долгосрочная стратегия социально-экономического развития. В процессе ее разработки ключевым вопросом являлся выбор сценария развития. В соответствии с НСРРТ на период до 2030 года в качестве возможных рассматривались три варианта развития: инерционный, индустриальный и индустриально-инновационный.

По мнению автора, Хатлонская область как один из значительных по территории и больших по потенциалу ресурсов для экономического развития, имеет необходимые предпосылки и достаточный потенциал для реализации в своей экономике индустриально-инновационного сценария развития. Однако анализ факторов, способствующих привлечению в регион инвестиций, показывает, что их действие сопряжено с определенными ограничениями.

Так, традиционно высокий потенциал развития сельского хозяйства сочетается с инфраструктурными ограничениями, что может привести к таким последствиям, как недостаток технически оснащенных площадок для ведения бизнеса и высокая степень износа основных средств на большинстве предприятий. Наличие разветвленной сети территориальных автомобильных дорог общего пользования и железных дорог значительно повышает инвестиционную привлекательность региона, в то же время их пропускная способность не достаточна велика (особенно железные дороги). Разработанная в Республике Таджикистан и применяемая в том числе в Хатлонской области нормативная правовая база, призванная повысить инвестиционную привлекательность региона за счет определенных льгот инвесторам, больше всего носит формальный характер и нуждается в кардинальном пересмотре.

Наблюдаемая в Хатлонской области благоприятная природно-экологическая ситуация способствует развитию туризма. Вместе с тем данный фактор может утратить свое значение с увеличением масштабов промышленной деятельности. Отдельные факторы оказывают на развитие региона двойственное значение. Так, географическая близость к центральному региону (г. Душанбе), обеспечивающая устойчивый рынок сбыта продукции области, одновременно порождает проблему оттока квалифицированного

населения Хатлонской области на работу в столицу – г. Душанбе. Относительная экономическая стабильность сочетается с недостаточной поддержкой региона со стороны центра.

Для реализации индустриально-инновационного сценария развития в регионе требуется огромный научно-технический потенциал. Однако, как свидетельствуют статистические данные, Хатлонская область не располагает этим. Так, число действующих научных учреждений и организаций, выполняющих научно-технические работы слишком мало для реализации индустриально-инновационного сценария развития области (таблица 1).

Таблица 1. – Число действующих научных учреждений и организаций в регионах Республики Таджикистан

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Всего по республике	63	66	74	80	82	82	82
г. Душанбе	50	51	59	64	66	66	66
Согдийская область	4	6	6	7	7	7	7
Хатлонская область	4	4	4	4	4	4	4
ГБАО	3	3	3	3	3	3	3
РРП	2	2	2	2	2	2	2

Источник: составлена автором на основе статистических данных

Использование инвестиционно-инновационного потенциала Хатлонской области на основе потенциала инвестиционного портфеля способствует более точно оценить инвестиционную емкость региона на основе имеющихся данных. По результатам такой оценки необходимо уточнить потенциал возможного использования имеющихся источников инвестиционных ресурсов. Это позволит на уровне Хатлонской области поддержать и способствовать притоку частных инвестиций, а также, банковские кредиты, ценные бумаги и государственные вложения в экономические субъекты региона.

В Хатлонской области наблюдается низкая активность частного сектора в инновационном процессе региона и особенно оторванность малого и среднего бизнеса. Реализация инновационных проектов в регионе обусловлена преобладанием монополией отдельных групп участников рынка; преобладающая часть экономических единиц, считая инновационную среду в регионе низко конкурентной, ограничиваются лишь ввозом новых технологий, технологических линий и оборудования. Анализ степени соответствия экономического развития Хатлонской области индустриально-инновационному развитию показал, что она не совсем соответствуют выбранным государством темпам ее реализации.

Автор считает, что в администрации Хатлонской области целесообразно создание структуры, осуществляющей общее управление инвестиционным

процессом. Ее функционирование возможно на основе взаимодействия государственных и местных органов власти и бизнеса.

В диссертации отмечается, что в настоящее время процессам реализации региональных инвестиционных проектов, и особенно проектов в сфере инфраструктуры в Хатлонской области сопутствуют некоторые проблемы, основными из которых являются недостаток бюджетных средств финансирования, невысокая эффективность финансирования инфраструктурных инвестиционных проектов, конфликты противоположных интересов различных участников инвестиционных проектов и др. Обстоятельство усугубляется еще и тем, что механизмы формирования и реализации инвестиционных проектов в регионах еще не проработаны должным образом.

В условиях недостатка инвестиционных ресурсов, невозможности полноценного использования собственных средств предприятиями Хатлонской области и ограниченности возможного участия государства в инвестиционной деятельности встает вопрос о поиске приоритетных форм инвестиционной деятельности. Поэтому, сейчас в качестве одной из наиболее эффективных форм реализации региональных инвестиционных программ рассматривается механизм государственно-частного партнерства (ГЧП).

Мнение автора сходится к тому, что в контексте реализации региональных инвестиционных программ, ГЧП - это особая форма тесного и плодотворного взаимодействия на определенный срок государства (органов власти регионов) и бизнеса (представителей региональных бизнес-структур) для реализации инвестиционных проектов в социально-значимых отраслях региональной экономики, в которой ее участники способны осознать свои долгосрочные интересы и цели, а также увидеть стимулы их реализации.

По мнению автора, в Хатлонской области основным участником процесса реализации региональных инвестиционных проектов с применением механизма ГЧП должен стать государство. Сотрудничество государства с частным сектором при реализации инвестиционных проектов в регионе необходимо организовать, прежде всего в тех отраслях региональной экономики, где наблюдается большая заинтересованность и ответственность государства, - транспортные, коммунальные объекты, объекты культуры, здравоохранения, образования и другие объекты социальной инфраструктуры региона.

ВЫВОДЫ И ПРЕДЛОЖЕНИЯ

Основные научные результаты исследования

По результатам проведенной работы в рамках диссертационного исследования нами сформулированы основные выводы и предложения, реализация которых будет способствовать повышению эффективности механизмов реализации региональных инвестиционных проектов. На основе анализа теоретических положений и практических подходов к формированию и развитию механизмов реализации региональных инвестиционных проектов,

реального состояния инвестиционной деятельности в Хатлонской области и стратегических документов инвестиционного развития Республики Таджикистан автором получены следующие результаты.

1. Систематизация и обобщение теоретических концепций и подходов к исследованию вопросов реализации инвестиционных проектов в региональном пространстве, позволили определить условия их применения в контексте регионов Республики Таджикистан и представить авторскую систематизацию теоретических подходов, уточняющие особенности реализации инвестиционных проектов в региональном пространстве. Выделены сущностные характеристики, формирующие концептуальную основу формирования и развития механизмов реализации инвестиционных проектов в региональном пространстве [1-А; 8-А].

2. Учет влияния пространственных факторов способствует развитию инвестиционной деятельности в регионах, поскольку он нацелен на рациональное распределение инвестиционного потенциала в регионах и рациональное использование имеющихся инвестиционных ресурсов. Инвестиционные проекты в производственной сфере играют важную роль в увеличении производственных ресурсов и обеспечении определенных темпов экономического развития региона [2-А; 9-А; 10-А].

3. Пространственное развитие регионов Республики Таджикистан обусловлено неким сочетанием факторов и ресурсов, дифференцирующих экономическое пространство страны и регионов. Существует некоторые диспропорции в социально-экономическом развитии регионов страны, занятости и качества жизни населения, что требуют активизировать процессы пространственно-территориального мышления и участия инвестиционных проектов в развитии региональных экономик. При этом необходимо основной акцент делать на тех регионах, которые развиты слабо, на элементы их пространственной структуры и факторы, влияющие на нее [2-А; 8-А; 10-А].

4. Анализ основных экономических ресурсов и условий реализации региональных инвестиционных проектов подтверждает необходимость разработки стратегических программ социально-экономического развития регионов Республики Таджикистан на среднесрочную перспективу. Эти программы должны представить реальные варианты отраслевой и территориальной структуры производства в регионе с учетом его основных характеристик, поскольку состав инвестиционных ресурсов на региональном уровне во многом определяется территориальными особенностями отдельных регионов [3-А; 5-А].

5. Автором на основе анализа влияния социально-экономической эффективности инвестиционных проектов на макроэкономические показатели регионального развития и соизмерении различных финансовых показателей, характеризующие социально-экономический эффект от реализации региональных инвестиционных проектов разработаны индикаторы и показатели эффективности реализации региональных инвестиционных проектов [3-А; 7-А; 11-А].

6. В диссертации определены приоритеты в реализации инвестиционных проектов Хатлонской области, уточнено содержание разрабатываемой для данного региона инвестиционной стратегии на основе индустриально-инновационного сценария развития экономики. Такой сценарий предполагает создание основ инновационного развития экономики региона, прежде всего, на базе проведения реформ в системе образования и подготовке современных кадров для отраслей региональной экономики [5-А; 7-А].

7. В условиях Хатлонской области главной заинтересованной стороной в реализации региональных проектов в условиях государственно-частного партнерства и достижении их результатов должно стать государство. Подобное сотрудничество возникает, прежде всего, в тех сферах, за которые государство традиционно несет ответственность: объекты общего пользования (транспортная, коммунальная, социальная инфраструктура, объекты культуры), ремонт, реконструкция и содержание объектов общего пользования, жилищно-коммунальное хозяйство, образование, здравоохранение. Это обусловлено тем, что государство, не может полностью отказаться от своего присутствия в названных сферах экономики, вынуждено сохранять контроль над определенным имуществом, либо над определенным видом деятельности [4-А; 5-А; 6-А].

Рекомендации по практическому использованию результатов

1. В Республике Таджикистан система управления национальной и региональной экономикой, которая включало в себя весь механизм разработки и реализации инвестиционных проектов, направленной на инвестиционную активизацию и созданию инвестиционного климата еще не нашло своего развития. В этой связи необходимо усилить государственное участие в процессы формирования региональных инвестиционных проектов и механизмов их реализации.

2. В регионах Республики Таджикистан инвестиционный потенциал недостаточно высок, объем финансирования местного бюджета небольшой, иногда дотационный. В связи с этим регионы должны больше привлечь частные и иностранные инвестиции. Государство должно регулировать реализацию инвестиционного проекта с учетом разработанной стратегии инвестиционного обеспечения регионов.

3. Зарубежный опыт инвестирования свидетельствует о том, что предоставляемые региональными и местными властями налоговые, банковские и другие финансово-экономические стимулы инвесторам при реализации инвестиционных проектов способствуют росту экономически отсталых регионов, а также решению экологических и социально-экономических проблем. В целях стабилизации и роста национальной и региональной экономик требуется применить опыт зарубежных стран в сфере реализации региональных инвестиционных проектов в Республике Таджикистан и ее регионов.

4. Регионам Республики Таджикистан необходимо разрабатывать и реализовать стратегические программы своего социально-экономического

развития на среднесрочную перспективу, в которой на основе анализа существующего ресурсного потенциала и изучения современного состояния экономического, социального и экологического процессов в регионе должны быть представлены реальные варианты изменения отраслевой и территориальной структуры производства с учетом численности населения и других характеристик региона.

5. Предлагаемые автором методика и подход к оценке влияния региональных факторов на эффективность инвестиционного проекта может использоваться при разработке эффективной региональной инвестиционной политики на регионах Республики Таджикистан. С этой целью на первом этапе необходимо определить факторы, оказывающие наибольшее влияние на реализацию инвестиционных проектов в приоритетных для региона отраслях экономики, затем провести оценку влияния данных факторов на эффективность проекта, и только на основе результатов такой оценки разрабатывать конкретные меры по созданию благоприятных условий для инвестирования и стимулирования реализации приоритетных для региона проектов.

6. В целях формирования инновационных подходов при решении экономических и социальных вопросов, усиления институциональной базы развития региональной экономики, совершенствования правовой системы и усиления защиты прав собственности инвесторов рекомендуется использование индустриально-инновационного сценария развития экономики в Хатлонской области.

7. Ввиду недостатка инвестиционных ресурсов, невозможности полноценного использования собственных средств предприятиями Хатлонской области и ограниченности возможного участия государства в инвестиционной деятельности встает вопрос о поиске приоритетных форм инвестиционной деятельности. Поэтому, сейчас в качестве одной из наиболее эффективных форм реализации региональных инвестиционных программ в Хатлонской области предлагается усилить механизм государственно-частного партнерства.

СПИСОК ОПУБЛИКОВАННЫХ РАБОТ АВТОРА ПО ТЕМЕ ДИССЕРТАЦИИ:

А) Статьи в рецензируемых журналах:

[1-А]. Обидов Ф.Ф. Необходимость совершенствования инвестиционных проектов в современных условиях / Ф.Ф. Обидов // Вестник Таджикского национального университета. Серия социально-экономических и общественных наук. - 2017. - № 2/3. - С. 37-40. ISBN 2413-5151.

[2-А]. Обидов Ф.Ф. Рациональное использование инвестиционных ресурсов в перспективе / Ф.Ф. Обидов // Вестник Таджикского национального университета. Серия социально-экономических и общественных наук. - 2017. - № 2/9. – С. 5-11. ISBN 2413-5151.

[3-А]. Обидов Ф.Ф. Анализ состояния инвестиционных проектов Хатлонской области: новые реалии и перспективы / Ф.Ф. Обидов // Вестник Таджикского

национального университета. Серия социально-экономических и общественных наук. - 2020. - № 10/2. – С. 203-209. ISBN 2413-5151.

[4-А]. Обидов Ф.Ф. Концепция формирования региональных инвестиционных проектов с использованием механизма государственно-частного партнерства / Ф.Ф. Обидов // Вестник Российско-Таджикского (Славянского) университета. - 2021. - № 1 (73) – С. 110-116

[5-А]. Обидов Ф.Ф. Анализ состояния и приоритеты в реализации инвестиционных проектов (на примере Хатлонской области) / Ф.Ф. Обидов // Вестник Таджикского национального университета. Серия социально-экономических и общественных наук. - 2021. - № 7. – С. 43-49. ISBN 2413-5151.

Б) В других изданиях

[6-А]. Обидов Ф.Ф. Реализация региональных инвестиционных проектов с использованием механизма государственно-частного партнерства / Ф.Ф. Обидов, А.А. Солехзода // Государственная независимость: фундаментальная основа укрепления и развития национальной государственности / Материалы республиканской научно-практической конференции (г. Душанбе, 8 мая 2021 года). – Душанбе, 2021. - С. 206-213

[7-А]. Обидов Ф.Ф. Формирование инвестиционной стратегии региона на основе индустриально-инновационного сценария развития / Ф.Ф. Обидов // Государственная независимость: фундаментальная основа укрепления и развития национальной государственности / Материалы республиканской научно-практической конференции (г. Душанбе, 8 мая 2021 года). – Душанбе, 2021. - С. 213-219

[8-А]. Обидов Ф.Ф. Управление и регулирование региональных инвестиционных проектов / Ф.Ф. Обидов // Финансово-кредитные отношения: проблемы, пути развития, перспективы / Материалы международной научно-практической конференции (г. Душанбе, 29 мая 2021 года). – Душанбе, 2021. – 267 с. - С. 193-197

[9-А]. Обидов Ф.Ф. Основные факторы и ресурсы развития регионов в пространственном аспекте / Ф.Ф. Обидов // Развитие бухгалтерского учета и аудита в условиях цифровизации экономики / Материалы республиканской научно-практической конференции (г. Душанбе, 26 марта 2022 года). – Душанбе: МУТПТ, 2022. – 276 с.- С. 156-161

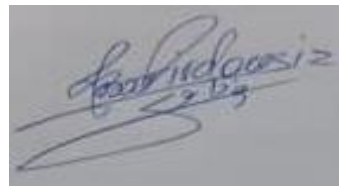
[10-А]. Обидов Ф.Ф. Роль инвестиционных проектов в развитии региональных экономик / Ф.Ф. Обидов // Совершенствование финансово-кредитных отношений как основа реализации четвертой национальной цели – ускоренной индустриализации страны / Материалы международной научно-практической конференции (г. Душанбе, 28 мая 2022 года). - Душанбе: МУТПТ, 2022. – 300 с. - С. 23-28

[11-А]. Обидов Ф.Ф. Индикаторы и эффективность реализации региональных инвестиционных проектов / Ф.Ф. Обидов // Развитие бухгалтерского учета и аудита в условиях перехода к цифровой экономике и ускоренной индустриализации страны / Материалы международной научно-практической конференции (Рашт, 28 мая 2022 года). Рашт: ТПИ в Раштском районе. – 208 с. - С. 77-85

ДОНИШГОҲИ МИЛЛИИ ТОҶИКИСТОН

ВБД: 330.332

Бо ҳуқуқи дастнавис

ОБИДОВ ФИРДАВСҶОН ФОЗИЛОВИЧ

**ТАШАККУЛ ВА РУШДИ МЕХАНИЗМҲОИ ТАТБИҚИ
ЛОИҲАҲОИ МИНТАҚАВИИ САРМОЯГУЗОРӢ
(дар мисоли вилояти Хатлон)**

АВТОРЕФЕРАТИ

**диссертатсия барои дарёфти дараҷаи
илмии номзади илмҳои иқтисодӣ
аз рӯи ихтисоси: 08.00.03 – Иқтисодиёти
минтақавӣ ва ҳудудӣ**

Душанбе - 2023

Диссертатсия дар кафедраи иқтисодиёти ҷаҳонии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон иҷро гардидааст.

Роҳбари илмӣ:

Солеҳзода Ашурбой Абдувоҳид,
номзади илмҳои иқтисодӣ, дотсенти
кафедраи иқтисодиёти ҷаҳонии
Донишгоҳи миллии Тоҷикистон

Муқарризони расмӣ:

Ризоқулов Тӯрақул Рабимқулович,
доктори илмҳои иқтисодӣ, профессор,
проректор оид ба илм ва рушди
инноватсияи Донишгоҳи давлатии
ҳуқуқ, бизнес ва сиёсати Тоҷикистон

Сафоев Абдулмачид Каримович,
номзади илмҳои иқтисодӣ, дотсент,
мудири кафедраи назарияи иқтисодӣ ва
фаъолияти соҳибкории Донишгоҳи
байналмилалӣ сайёҳӣ ва соҳибкории
Тоҷикистон

Муассисаи пешбар:

**Донишгоҳи давлатии тиҷорати
Тоҷикистон**

Ҳимояи диссертатсия «09» июни соли 2023 соати 09⁰⁰ дар ҷаласаи Шурои диссертатсионии 6D.KOA-014 назди Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон баргузор мегардад (734067, ш. Душанбе, кӯчаи Нахимов 64/14, E-mail: tgfeu@tgfeu.tg).

Бо диссертатсия ва автореферат дар китобхонаи Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон ва тавассути сомонаи www.tgfeu.tj шинос шудан мумкин аст.

Автореферат санаи «__» _____ соли 2023 тавзеъ шуд.

Котиби илмӣ
Шурои диссертатсионӣ,
номзади илмҳои иқтисодӣ

Убайдуллоев Ф.К.

МУҚАДДИМА

Мубрамии мавзуи таҳқиқот. Дар марҳилаи кунунии рушди муносибатҳои бозорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон омӯзиши мушкилоти ҷалби сармоя ва татбиқи лоиҳаҳои минтақавии сармоягузорӣ аҳамияти афзалиятнокро касб мекунад. Ин ҳолат ба он рабт мегирад, ки солҳои охир дар иқтисодиёти кишвар ва минтақаҳои он фондҳои асосӣ хеле кӯҳна шуда, технологияи истеҳсоли маҳсулот ва хизматрасонӣ дар корхонаҳо фарсуда гаштааст. Барои таҷдиди воситаҳои асосӣ, ҷорӣ намудани техника ва технологияи нави истеҳсоли маҳсулот ва хизматрасонӣ, сармоягузорӣ ва пеш аз ҳама, сармоягузориҳои хоричӣ лозиманд.

Тибқи Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030, иқтисоди кишвар бояд тибқи сенарияи рушди индустриалию инноватсионӣ рушд кунад. Амалисозии ин сенария аз бисёр ҷиҳат ба самаранокии фаъолияти сармоягузорӣ дар кишвар ва минтақаҳои он вобаста аст, зеро минтақа зинаи муҳимтарин дар занҷираи сармоягузорӣ мебошад.

Бешубҳа, имрӯз яке аз омилҳои асосии рушди устувори иҷтимоию иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва минтақаҳои он пурзӯр намудани фаъолияти сармоягузорӣ мебошад, ки таҷдиди пояҳои технологияи иқтисоди воқеӣ ва баланд бардоштани рақобатпазирии онро тавассути татбиқи техника ва технологияи нав таъмин менамояд. Сармоягузорӣ механизми асосии тағйир додани масири рушди иқтисодии кишвар ва минтақаҳои он буда, гузариши иқтисодиёт ба сенарияи рушди индустриалӣ-инноватсиониро таъмин мекунад. Ҳамзамон, лоиҳаҳои минтақавии сармоягузорӣ, ки барои фароҳам овардани шароит барои рушди устувори иқтисодии кишвар ва минтақаҳои он тарҳрезӣ шудаанд, ҳамчун асоси тақвияти фаъолияти сармоягузорӣ баромад менамоянд.

Вақтҳои охир дар мамлакат ислоҳот ба амал бароварда мешавад, ки мақсад аз он таъмини рушди устувори иқтисодии кишвар ва минтақаҳои он мебошад. Аммо то ҳол пурзӯршавии вуруди сармояи хоричӣ ба иқтисоди кишвар ва минтақаҳои он мушоҳида нашудааст. Давлат санадҳои қонунгузорӣ ва меъёриро таҳия намуда, стратегия ва барномаи рушди сармоягузорию давлатиро қабул кардааст, ки ба ҷалби сармоя, инчунин беҳтар намудани фазои сармоягузорӣ дар кишвар нигаронида шудаанд. Бо вучуди ин, масъалаҳои ташаккул ва рушди механизмҳои татбиқи лоиҳаҳои минтақавии сармоягузорӣ ба қадри кофӣ коркард нашудаанд ва механизмҳои татбиқи худӣ лоиҳаҳои минтақавии сармоягузорӣ низ мукамал нестанд.

Имрӯз омӯзиши масъалаҳои ташаккул ва рушди механизмҳои татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар фазои минтақавӣ аҳамияти муҳими назариявӣ ва амалӣ дорад, зеро таҳқиқот дар ин самт имкон медиҳад, ки паҳлӯҳои сифатии рушди иқтисодиёти миллии ва ҳам минтақавӣ ошкор карда ва омӯхта шаванд. Ҷунин таҳқиқот метавонанд барои татбиқи сенарияи индустриалӣ-инноватсионии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон ва минтақаҳои он шароит фароҳам оранд.

Дар робита ба ин, масъалаҳои таҳлил, ҷамъбаस्तкунӣ, банизомдарорӣ ва арзёбии таҳқиқоти ҷанбаҳои назариявӣ, методӣ ва амалии фаъолияти сармоягузорӣ дар фазои минтақавии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ҳалли

мушкилоти рушди иқтисодиёти миллӣ ва минтақавӣ ниҳоят муҳим буда, дар ин росто, масъалаҳои ошкор намудани хусусиятҳои рушди механизмҳои татбиқи лоиҳаҳои минтақавии сармоягузорӣ мубрам маҳсуб меёбанд. Ҳамин тавр, аҳамияти назариявӣ, методӣ ва амалии таҳқиқоти диссертатсионӣ ба таври кофӣ мубраму асоснок ба назар мерасад.

Дарачаи таҳқиқи мавзуи илмӣ. Ба таҳқиқи мушкилоти марбут ба сиёсати минтақавии сармоягузорӣ, татбиқи лоиҳаҳои минтақавии сармоягузорӣ, инчунин мукамалгардонии онҳо за ҷониби олимони рус А.В. Алборов, А.В. Андреев, А.Ю. Андрианов, А.В. Артемов, Э.И. Бэй, Е.В. Биковская, Л.А. Головина, А.Г. Гранберг, В.В. Ковалев, В.Е. Леонтев, М.А. Николаев, М.А. Новиков, Л.И. Юзович ва дигарон тавачҷуҳи зиёд зоҳир гардидааст.

Дар таҳияи масъалаҳои марбут ба сармоягузорӣ, сиёсати сармоягузорӣ ва татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ саҳми назаррасро олимони ватанӣ А.Х. Авезов, М.М. Авезова, Д.Д. Бобочонов, Ш.С. Бақоев, Ф.М. Ғафоров, Н.Г. Чураева, Ҳ.Р. Исайнов, М.М. Исмаилова, Д.Б. Қодирзода, Н.К. Қаюмов, Ф.А. Қодиров, С.Ҷ. Комилов, М.Р. Кошонова, Р.Р. Қудратов, Ф.Р. Қудратова, М.А. Насимова, Ф.С. Обидов, Р.К. Раҳимов, С.С. Раҳимов, Н.Ш. Раҳимов, Л.Ҳ. Саидмуродов, А.А. Солеҳзода, Ҷ.Х. Тағоев, Ҳ.У. Умаров, Х.А. Ҳафизов, Қ.Х. Хушвахтзода, У.А. Шарипов ва дигарон гузоштаанд.

Бо вучуди ин, дар ҷумҳурӣ масъалаҳои ҷалби сармоягузориҳои дохилӣ ва хоричӣ, фароҳам овардани фазои сармоягузорӣ дар кишвар ва амсоли он ба қадри кофӣ рушд ва такмил наёфтаанд. Камбудии асосӣ дар он аст, ки ҳанӯз ҳам дар кишвар мушкилоти ташаккули лоиҳаҳои минтақавии сармоягузорӣ ва такмили ҳамаҷонибаи механизми татбиқи лоиҳаҳои минтақавии сармоягузорӣ ба қадри кофӣ омӯхта нашудаанд. Ин масъалаҳо мубрам мебошанд ва баррасии аввалиндарачаи илмиро талаб мекунанд.

Муаллиф, равишҳои назариявӣ нисбат ба таҳқиқи фаъолияти сармоягузорию омӯхта, асосҳои назариявӣ ва ҷанбаҳои амалии ташаккули стратегияи сармоягузорию минтақаро дар асоси сенарияи индустриалӣ-инноватсионии рушди иқтисодӣ, инчунин шартҳои татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорию бо истифодаи механизми шарикӣ давлат ва бахши хусусӣ муайян кардааст.

Робитаи таҳқиқот бо барномаҳо (лоиҳаҳо) ва мавзӯҳои илмӣ. Натиҷаҳои асосии таҳқиқот ба Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030 марбут мебошанд. Диссертатсия тибқи нақшаи илмӣ-таҳқиқотии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон анҷом дода шудааст.

ТАВСИФИ УМУМИИ ТАҲҚИҚОТ

Мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот. Ҳадафи таҳқиқоти диссертатсионӣ таҳия ва асосноккунии муқаррароти назариявӣ ва методологии ташаккул ва рушд, инчунин тавсияҳои амалӣ оид ба такмили механизмҳои татбиқи лоиҳаҳои минтақавии сармоягузорӣ мебошад.

Барои ноил шудан ба ҳадафи мазкур ҷунин масъалаҳо гузошта шуданд, ки сохтори таҳқиқоти диссертатсиониро муайян карданд:

- ба низом даровардан ва чамъбаст кардани равишҳои назариявӣ оид ба таҳқиқи амалигардонии лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар қаламрави минтақавӣ;

- муайян кардани омилҳо ва захираҳои асосии рушди минтақаҳо аз ҷиҳати қаламрав, нишон додани нақши лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар рушди иқтисодиёти минтақавӣ;

- муайян кардани захираҳо ва шароити асосии иқтисодӣ барои татбиқи лоиҳаҳои минтақавии сармоягузорӣ, таҳлил ва асоснок кардани афзалиятҳо дар татбиқи лоиҳаҳои минтақавии сармоягузорӣ;

- таҳия намудани индикаторҳо ва нишондиҳандаҳои самаранокии татбиқи лоиҳаҳои минтақавии сармоягузорӣ;

- гузаронидани таҳлили вазъ, муайян кардани афзалиятҳо дар татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар вилояти Хатлон, таҳияи стратегияи сармоягузорӣ дар минтақа дар асоси сценарияи рушди индустриалию инноватсионӣ ва пешниҳод намудани тавсияҳо оид ба татбиқи лоиҳаҳои минтақавии сармоягузорӣ бо истифода аз механизми шарикӣ давлат ва бахши хусусӣ.

Объекти таҳқиқот минтақаи Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад, ки дар қаламрави он равандҳои ташаккул ва рушди механизмҳои татбиқи лоиҳаҳои минтақавии сармоягузорӣ ҷараён доранд.

Предмети таҳқиқот муносибатҳои иқтисодӣ ва равандҳои марбут ба ташаккул ва рушди механизмҳои татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар фазои минтақавӣ мебошад.

Фарзияи таҳқиқот ба он асос ёфтааст, ки яке аз шартҳои асосии рушди иҷтимоию иқтисодии мамлакат ва минтақаҳои он фаъол гардонидани равандҳои сармоягузорӣ ва дар ин замина ташаккули механизми самараноки татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ мебошад. Барои дастгирии иқтисодиёти минтақаҳо дар шароити муосир механизми муносиб маблағгузорию лоиҳаҳои сармоягузорӣ мебошад.

Асосҳои назариявӣ ва методологии таҳқиқот. Таҳқиқоти диссертатсионӣ ба корҳои илмӣ олимони оид ба назария ва методологияи рушди иқтисодиёти минтақавӣ, фаъолияти сармоягузорӣ, сиёсати сармоягузорӣ ва механизмҳои татбиқи лоиҳаҳои минтақавии сармоягузорӣ асос ёфтааст. Асосҳои методологии таҳқиқотро усулҳои зерин ташкил медиҳанд: илмӣ-абстрактӣ, иқтисодӣ-оморӣ, меъёрӣ, муқоисавӣ.

Сарчашмаи иттилоотро санадҳои меъёрию ҳуқуқӣ, маводи кории мақомоти ҳокимияти иҷроияи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва вилояти Хатлон, Вазорати молия, Кумитаи давлатии сармоягузорӣ ва идоракунии амволи давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Шурои машваратии назди Препзиденти Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба бехтар кардани фазои сармоягузорӣ, маводи конференсияҳо ва интишороти олимони маводи Интернет ташкил медиҳанд.

Пойгоҳи таҳқиқот. Таҳқиқоти илмӣ дар заминаи кафедраи иқтисодиёти ҷаҳонии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон дар давраи солҳои 2017-2022 анҷом дода шудааст.

Навгонии илмӣ таҳқиқот. Навгонии илмӣ таҳқиқот аз таҳияи асосҳои назариявӣ ва таҳияи василаҳои методологии омӯзиши механизмҳои татбиқи

лоихаҳои сармоягузорӣ дар фазои минтақавӣ ва такмили онҳо иборат аст. Натиҷаҳои зерини диссертатсия, ки навгонии таҳқиқотро муайян мекунад, барои дифоъ пешниҳод карда шуданд:

- мафҳумҳо ва равишҳои назариявӣ оид ба омӯзиши масъалаҳои татбиқи лоихаҳои сармоягузорӣ дар фазои минтақавӣ ба низом дароварда ва ҷамъбаст карда шуда, шароити истифодаи онҳо дар муҳити минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон муайян карда шудааст, муаллиф равишҳои назариявиеро ба низом даровардааст, ки хусусиятҳои татбиқи лоихаҳои сармоягузорию дар фазои минтақавӣ бо таҳияи таъбирҳои муосири илмии мафҳумҳои «иктисодиёти маконӣ», «минтақа», «лоихаи сармоягузорӣ», «лоихаи минтақавии сармоягузорӣ» равшан мекунад;

- омилҳо ва захираҳои асосии рушди минтақаҳо дар ҷанбаи маконӣ ошкор ва таҳлил карда шудаанд, исбот карда шуд, ки баинобатгирии таъсири омилҳо ва захираҳои маконӣ ба рушди фаъолияти сармоягузорӣ дар минтақаҳо мусоидат мекунад, нақши лоихаҳои сармоягузорӣ дар рушди иқтисодиёти минтақавӣ муайян карда шудааст, тасдиқ карда шудааст, ки минтақаҳои ҷумҳурӣ дорои имконияту иқтидорҳои назарраси рушд мебошанд, ки бинобар паст будани самаранокии идоракунии давлатӣ дар сатҳи минтақавӣ ва норасоии шадиди кадрҳои баландихтисос истифода намешаванд, тавсия дода шуд, ки бо мақсади ба эътидол овардан ва рушди иқтисодиёти миллӣ ва минтақавӣ аз таҷрибаи кишварҳои хориҷӣ дар татбиқи лоихаҳои минтақавии сармоягузорӣ истифода карда шавад;

- захираҳои асосии иқтисодӣ ва шароити татбиқи лоихаҳои минтақавии сармоягузорӣ муайян ва таҳлил карда шуданд, зарурати таҳияи барномаҳои стратегии рушди иҷтимоию иқтисодии минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи миёнамуҳлат тасдиқ карда шуд, ки дар он, дар асоси таҳлили потенциали мавҷудаи захиравӣ ва омӯзиши вазъи кунунии равандҳои иқтисодӣ, иҷтимоию экологӣ, вариантҳои воқеии сохтори соҳавӣ ва ҳудудии истеҳсолот бо назардошти хусусиятҳои асосии минтақа пешниҳод гардидаанд; афзалиятҳо дар татбиқи лоихаҳои минтақавии сармоягузорӣ дар вилояти Хатлон дар асоси таҳлили вазъи иқтидори захиравии он асоснок карда шудаанд;

- таъсири самаранокии иҷтимоию иқтисодии лоихаҳои сармоягузорӣ ба нишондиҳандаҳои макроиқтисодии рушди минтақа таҳлил ва нишондиҳандаҳои гуногуни молиявӣ, ки самарани иҷтимоию иқтисодии татбиқи лоихаҳои сармоягузорию минтақаро тавсиф мекунад, ҷен карда шуда, индикаторҳо ва нишондиҳандаҳои самаранокии татбиқи лоихаҳои минтақавии сармоягузорӣ таҳия гардида, методикаи арзёбии таъсири омилҳои минтақавӣ ба самаранокии лоихаи сармоягузорӣ пешниҳод карда шудааст;

- дар асоси таҳлили вазъи иқтидори захиравии вилояти Хатлон афзалиятҳои татбиқи лоихаҳои сармоягузорӣ муайян карда шуданд, дар заминаи сенарияи индустриалию инноватсионии рушди иқтисодӣ механизми стратегияи сармоягузорӣ барои минтақа ҷиҳати татбиқи лоихаҳои минтақавии сармоягузорӣ бо истифода аз воситаҳои шарикии давлат ва бахши хусусӣ таҳия ва пешниҳод шудааст.

Нуктаҳои асосии таҳқиқот, ки ба химоя пешниҳод мешаванд:

- концепсияҳо ва усулҳои назариявии омӯзиши татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар фазои минтақавӣ ба низом дароварда шуда, шароити татбиқи онҳо дар заминаи минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон муайян карда шуданд;

- исбот шудааст, ки таъсири омилҳои фазоӣ ба рушди фаъолияти сармоягузорӣ дар минтақаҳо мусоидат мекунад, ҳамзамон нақши лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар рушди иқтисоди минтақавӣ муайян карда шудааст;

- захираҳои асосии иқтисодӣ ва шароитҳои татбиқи лоиҳаҳои минтақавии сармоягузорӣ муайян ва таҳлил карда шуда, афзалиятҳои татбиқи лоиҳаҳои минтақавии сармоягузорӣ дар асоси таҳлили вазъи иқтисодии захиравии минтақаҳо асоснок асоснок гардидаанд;

- индикаторҳо ва нишондиҳандаҳои самаранокии татбиқи лоиҳаҳои минтақавии сармоягузорӣ таҳия карда шуданд, методологияи арзёбии таъсири омилҳои минтақавӣ ба самаранокии лоиҳаи сармоягузорӣ пешниҳод карда шуд;

- афзалиятҳо дар татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар вилояти Хатлон муайян ва асоснок карда шуда, механизми татбиқи лоиҳаҳои минтақавии сармоягузорӣ бо истифода аз воситаҳои шарикӣ давлат ва бахши хусусӣ пешниҳод карда шуд.

Аҳамияти назариявӣ ва амалии таҳқиқот. Аҳамияти назариявӣ ва арзишнокии натиҷаҳои бадастомада ҷиҳати лоиҳаҳои сармоягузорӣ имкон медиҳанд, ки онҳо дар соҳаҳои гуногуни фаъолияти институтсионалии минтақаҳо истифода бурда шуда, ба рушди иҷтимоӣ иқтисодии минтақаҳо мусоидат кунанд. Аҳамияти амалии таҳқиқот ба истифодаи маҷмӯи ҷорабиниҳое, ки ба рушди минтақаҳо нигаронида шудаанд, равона гардида, инчунин аз маводи диссертатсия дар макотиби олии ҳангоми хондани лексияҳо аз ҷанҳои «Иқтисодиёти минтақаҳо», «Сармоягузорӣ» истифода бурдан мумкин аст.

Дарҷаи эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқот бо таҳлили назариявӣ ва амалӣ, дақиқии маълумот, кифоягии ҳаҷми маводи таҳқиқотӣ, коркарди омории натиҷаҳои таҳқиқот ва интишорот тасдиқ мегардад. Хулоса ва тавсияҳо дар асоси таҳлили илмӣ натиҷаҳои таҳқиқоти назариявӣ ва амалӣ пешниҳод карда шудаанд.

Мутобиқати диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ. Муҳтавои диссертатсия ба бандҳои зерини шиносномаи феҳристи ихтисосҳои ҚОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз рӯйи ихтисоси 08.00.03 – Иқтисодиёти минтақавӣ ва ҳудудӣ мувофиқат мекунад: 1.1. Инкишофи назарияҳои иқтисодиёти маконӣ ва минтақавӣ; усулҳо ва фишангҳои таҳқиқоти иқтисодии маконӣ; эконометрикаи қаламравӣ; таҷрибаи назариявии мушкilotҳо ва ҳолатҳои минтақавӣ; 1.6. Иқтисодиёти қаламравӣ. Хусусиятҳои маконии таъсисҳои назариявии инноватсионии миллӣ. Муаммоҳои таъсисҳои зерсохторҳои инноватсионии минтақавӣ. Лоиҳаҳои инвеститсионии минтақавӣ: мақсад, объектҳо, захираҳо ва самаранокии; 1.25. Таъминоти инвеститсионии минтақаҳо. Танзими инвеститсияҳо дар минтақаҳо. Лоиҳаҳои инвеститсионии ҳудудӣ. Муҳити сармоягузорӣ бо дарназардошти воҳидҳои минтақавӣ-ҳудудӣ. Баланд

бардоштани чолибияти сармоягузорӣ ва самаранокии истифодабарии лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар минтақаҳо.

Саҳми шахсии унвонҷӯ дар таҳқиқот. Тамоми марҳилаҳо чиҳати иҷрои нақшаи кории илмӣ, ба монанди таҳияи мавзӯ, асосноккунӣ ва мубрамияти он, мақсади гузошташуда ва иҷрои вазифаҳои он, бо иштироки бевоситаи муаллиф гузаронида шудааст. Муаллиф дар такмили механизми татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар минтақа саҳм гузошта, самтҳои асосӣ ва афзалиятҳои татбиқи лоиҳаҳои сармоягузориро дар минтақа муайян намуда, мазмуни стратегияи сармоягузорию минтақавиро шарҳ додааст, роҳҳои амалисозии бомуваффақияти лоиҳаҳои минтақавии сармоягузориро бо истифода аз механизми шарикӣ давлат ва бахши хусусӣ нишон додааст.

Тасвиб ва амалисозии натиҷаҳои диссертатсия. Натиҷаҳои асосии таҳқиқот дар конференсияҳои илмӣ-амалии зерин баррасӣ шуданд: «Истиқлолияти давлатӣ: асоси появии тақвият ва рушди давлатдорӣ милли» (Душанбе, 2021), «Муносибатҳои молиявӣ-қарзӣ: мушкилот, роҳҳои рушд, пешомад» (Душанбе, 2021), «Такмили муносибатҳои молиявӣ-қарзӣ чу насоси татбиқи ҳадафи чоруми милли – саноатикунонии босуръати кишвар» (Душанбе, 2022) ва дигарҳо. Тавсияҳои пешниҳодшуда аз ҷониби маъмурияти вилояти Хатлон зимни таҳияи стратегияи сармоягузорию минтақа мавриди истифода қарор гирифтаанд. Маводи диссертатсия метавонанд дар раванди тадриси фанҳои «Иқтисодиёти минтақавӣ», «Сармоягузориҳо» истифода шаванд.

Интишори натиҷаҳои диссертатсия. Натиҷаҳои асосии диссертатсия дар 11 мақолаи муаллиф дар ҳаҷми 4,6 ҷ.ҷ. (4,4 ҷ.ҷ. аз муаллиф) нашр шудааст, аз ҷумла 5 мақолаи муаллиф дар маҷаллаҳои тақризшавандаи аз ҷониби ҚОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон тавсиягардида chop шудаанд.

Сохтор ва ҳаҷми диссертатсия. Диссертатсия аз муқаддима, се боб, хулоса, феҳристи адабиёт (аз 204 номгӯй) ва 3 замима иборат аст. Матни диссертатсия дар 187 саҳифа баён гардида, шомили 19 расм, 9 ҷадвал мебошад.

ҚИСМИ АСОСИИ ТАҲҚИҚОТ

Дар муқаддима мубрамии мавзуи диссертатсия асоснок карда шуда, дараҷаи таҳқиқи мавзуи илмӣ нишон дода шудааст, мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот таҳия карда шудаанд, предмет ва объект, сарчашмаи иттилоот ва базаи таҳқиқот муайян карда шудаанд, бандҳои навгонии илмӣ, аҳамияти назариявӣ амалӣ ва натиҷаҳои тасвиби диссертатсия тавзеҳ дода шудаанд.

Дар боби якум - «Ҷанбаҳои назариявӣ методологии татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар қаламрави минтақа» равишҳои назариявӣ оид ба таҳқиқи масъалаҳои татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар қаламрави минтақа ба низом давроварда ва ҷамъбаст карда шудаанд, шароити татбиқи онҳо дар муҳити минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон муайян карда шудаанд. Омилҳо ва захираҳои асосии рушди минтақаҳо дар ҷанбаи маконӣ таҳқиқ карда шудаанд.

Дар боби дуюм - «Таҳлили шароити иқтисодии татбиқи лоиҳаҳои минтақавии сармоягузорӣ» - захираҳои асосии иқтисодӣ ва шароити татбиқи лоиҳаҳои минтақавии сармоягузорӣ таҳлил карда шуданд, афзалиятҳо дар татбиқи лоиҳаҳои минтақавии сармоягузорӣ асоснок гардиданд. Индикаторҳо ва

нишондиҳандаҳои самаранокии татбиқи лоиҳаҳои минтақавии сармоягузорӣ таҳия карда шудаанд.

Дар боби сеюм - «Мукамалгардонии механизми татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар вилояти Хатлон» - афзалиятҳои татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ муайян карда шудааст, муҳтавои стратегияи сармоягузорӣ барои минтақа дар асоси сенарияи индустриалию инноватсионӣ таҳия карда шудааст. Механизми татбиқи лоиҳаҳои минтақавии сармоягузорӣ бо истифодаи воситаҳои шарикӣ давлат ва бахши хусусӣ пешниҳод карда шудааст.

Дар хулоса натиҷаҳои асосии назариявӣ ва амалии таҳқиқот, аҳамияти илмӣ онҳо ва тавсияҳои методӣ дар соҳаи тақмили механизми татбиқи лоиҳаҳои минтақавии сармоягузорӣ ҷамъбаст карда шудаанд.

МУҲТАВОИ АСОСИИ ДИССЕРТАТСИЯ

Дар диссертатсия қайд карда мешавад, ки рушди иҷтимоию иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон, навсозии иқтисоди миллӣ захираҳои назарраси сармоягузорӣ, фароҳам овардани фазои сармоягузорӣ ва фаъолсозии равандҳои сармоягузорӣ, инчунин механизми самарабахши ташаккул ва татбиқи лоиҳаҳои минтақавии сармоягузорию тақозо мекунад.

Муаллиф қайд мекунад, ки вазифаи асосии давлат фароҳам овардани шароити институтсионалӣ барои ташаккули фазои мусоиди сармоягузорӣ мебошад. Барои тақвияти унсурҳои сармоягузорию рушди иқтисодӣ, давлат бояд шумораи зиёди воситаҳоеро дошта бошад, ки ба ҳавасмандгардонии вуруди сармоя равона карда шудаанд. Қалби сармоя, одатан, тавассути таҳия ва татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорию, ки ба ташкили марказҳои фазои иқтисодӣ мусоидат мекунад, сурат мегирад, ки манбаъҳои маблағгузорию чунин лоиҳаҳо ҳам маблағҳои сармоягузор ва ҳам маблағгузорию бучетӣ мебошанд. Аз ин рӯ, омӯзиши мушкilotи сармоягузорӣ ҳамеша дар маркази диққати иқтисодиёт қарор дорад. Ин ҳолат марбут ба он аст, ки сармоягузорӣ ба пояҳои амиқи фаъолияти иқтисодии минтақаҳо дахл карда, раванди рушди иқтисодии онҳоро муайян мекунад.

Дар шароити муосир, сармоягузорӣ воситаи муҳимтарини таъмини шароити рафъи бухрони ҷорӣ ҷаҳонӣ молиявӣ иқтисодӣ, тағйироти сохторӣ дар иқтисодиёти миллӣ, таъмини пешрафти техникӣ, баланд бардоштани нишондиҳандаҳои сифатӣ чунин пешрафт, бехтарсозии нишондиҳандаҳои сифатӣ фаъолияти иқтисодӣ дар ҳама сатҳҳо мебошад. Фаъолсозии раванди сармоягузорӣ, ташаккул ва татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ яке аз механизмҳои муассири дигаргунсозии иҷтимоию иқтисодии минтақаҳои кишвар мебошад.

Дар диссертатсия муаллиф, бо таҳияи тафсириҳои муосири илмӣ мафҳумҳои «иқтисодиёти маконӣ», «минтақа», «лоиҳаи сармоягузорӣ», «лоиҳаи минтақавии сармоягузорӣ», равишҳои назариявиеро ба низом даровардааст, ки хусусиятҳои татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар фазои минтақавиро равшан мекунад.

Муаллиф чунин мешуморад, ки иқтисодиёти маконӣ ҳамчун истилоҳи иқтисодӣ нисбатан ба қарибӣ пайдо шудааст. Фарқи байни иқтисоди маконӣ ва иқтисоди минтақавӣ дар паҳноии мавзӯи таҳқиқот мебошад. Иқтисоди маконӣ на

танҳо иқтисодиёти минтақаҳои кишвар ва системаҳои иқтисодии минтақаро, балки тамоми шаклҳои маконии воҳидҳои иқтисодиро низ меомӯзад.

Ба гуфтаи муаллиф, мафҳуми «минтақа» бояд аз нуқтаи назари иқтисодӣ баррасӣ карда шавад. Дар асоси ин, муаллиф минтақаро ҳамчун категорияи иқтисодӣ дарк мекунад, ки аз омезиши хусусиятҳои зерин ташаккул ёфтааст:

- низоми муस्ताқили маконӣ-худудӣ ва иҷтимоию иқтисодӣ, ки дар доираи он байни одамони муқимии он, субъектҳои хоҷагидорие, ки дар он амал мекунанд ва мақомоти давлатӣ муносибатҳои иҷтимоию иқтисодӣ ба вуҷуд меоянд;

- воҳиди маъмурию худудии кишвар бо захираҳои худии табиӣ, иқтисодӣ, молиявӣ, меҳнатӣ ва ғ.;

- қисми таркибии низоми иқтисодии кишвар, ки бо он бо муносибатҳои мураккаб ва ба ҳам вобастаи аҳоли, субъектҳои хоҷагидорӣ ва маъмурияти ҳукумати минтақавӣ алоқаманд аст.

Дар диссертатсия муаллиф мафҳумҳои лоиҳаи сармоягузорӣ ва лоиҳаи минтақавии сармоягузориро таҳия кардааст. Муаллиф аз рӯи лоиҳаи сармоягузорӣ маҷмӯи чораҳоеро дар назар дорад, ки ба таҳияи ҳуҷҷатҳои зарурии лоиҳавӣ равона карда шудаанд, ки миқдори муайяни сармоягузориҳои марбут ба раванди сармоягузорӣ, татбиқи маҷмӯи чорабиниҳоро барои таҳқиқоти илмӣ, тарроҳии техникӣ, эҷоди намунаҳои озмоишии таҷҳизот, тағйирот дар технология, сохтмон ва амсоли он дар назар дорад. Таҳти мафҳуми лоиҳаи минтақавии сармоягузорӣ бошад, - маҷмӯи чорабиниҳои бо ҳадафҳои рушди иҷтимоию иқтисодии минтақаи кишвар мувофиқа карда шуда, ба бунёд ва рушди иншооти истеҳсолӣ, инфрасохтор ё иншооти иҷтимоӣ равона карда шударо мефаҳмад. Муаллиф бар ин назар аст, ки лоиҳаҳои минтақавии сармоягузорӣ имкони иштироки мақомоти минтақавӣ ва маҳаллиро дар назардоранд, аммо онҳо бидуни иштироки мақомоти маҳаллӣ низ метавонанд амалӣ карда шаванд.

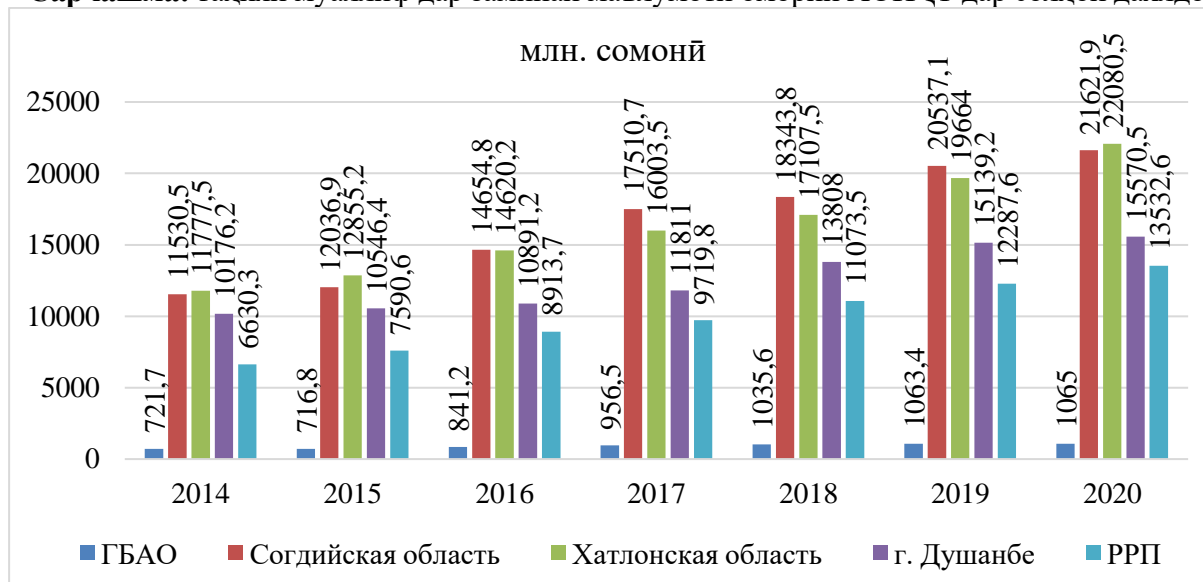
Таҳқиқоти муаллиф тасдиқ мекунад, ки лоиҳаҳои сармоягузорӣ, ки сармоягузориҳои ватаниву хоричиро ҷалб мекунанд, дар минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳанӯз таҳия нашудаанд, зеро сармоягузорӣ барои сармоягузориҳои хавфнок буда, ба қадри кофӣ ғоидоовар нест. Ҳанӯз роҳҳои ҳамкориҳои давлат ва минтақаҳо дар таҳия ва татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ дарёфт нашудаанд.

Муаллиф омилҳо ва захираҳои асосии рушди минтақаҳоро дар ҷанбаи маконӣ муайян ва таҳлил кардааст. Тавре ки таҳқиқоти муаллиф нишон медиҳад, дар иқтисодиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ду даҳсолаи охир тағйироти амиқ вобаста ба дигаргуншавии истеҳсолоти ҷамъиятӣ ва механизми фаъолияти иқтисодии минтақавӣ ба амал омаданд. Таҳлили муаллиф оид ба рафтори нишондиҳандаи МММ маҷмӯи маҳсулоти минтақавӣ дар давраи солҳои 2012-2018 афзоиши нисбатан муътадили онро ошкор намуд. Ҳамин тариқ, ин нишондиҳанда дар давраи баррасишаванда ҳамасола дар кишвар (расми 1) ва ҳам дар минтақаҳои алоҳида афзоиши мусбат доштааст (расми 2). Аммо, ҳиссаи МММ дар ММД-и (маҷмӯи маҳсулоти дохилӣ) кишвар дар ин давра тамоюли муайяни афзоиши худро нишон надод (расми 3).

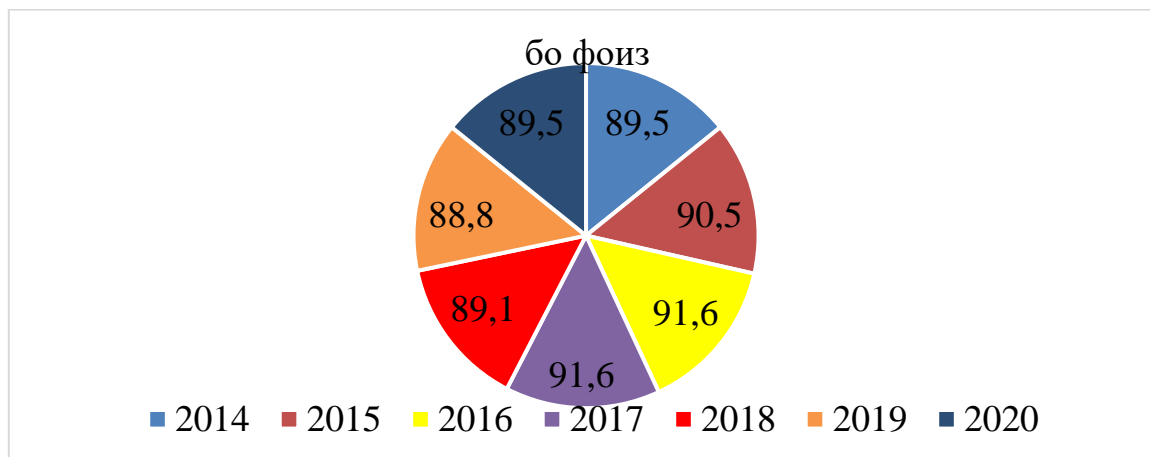
Расми 1. Афзоиши нишондиҳандаи маҷмӯи маҳсулоти минтақавӣ (МММ) дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2012-2018

Сарчашма: таҳияи муаллиф дар заминаи маълумоти оморӣ АОПҚТ дар солҳои дахлдор

Расми 2. Афзоиши нишондиҳандаи МММ аз рӯи минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2012-2018

Сарчашма: таҳияи муаллиф дар заминаи маълумоти оморӣ АОПҚТ дар солҳои дахлдор

Расми 3. Ҳиссаи МММ дар ММД ҚТ дар солҳои 2012-2018

Сарчашма: таҳияи муаллиф дар заминаи маълумоти оморӣ АОПҚТ дар солҳои дахлдор

Дар диссертатсия исбот гардидааст, ки баинобатгирии таъсири омилҳо ва захираҳои маконӣ ба рушди фаъолияти сармоягузорӣ дар минтақаҳо мусоидат мекунад, зеро он ба тақсимои оқилонаи иқтисодии сармоягузорӣ дар минтақаҳо ва истифодаи оқилонаи захираҳои мавҷудаи сармоягузорӣ равона шудааст. Муаллиф чунин мешуморад, ки таъсири омилҳо ва захираҳои маконӣ ба рушди фаъолияти сармоягузорӣ ҳанӯз ба қадри кофӣ омӯхта нашудааст ва аз ин рӯ, мавзӯи баҳс дар адабиёти илмӣ мебошад. Ба ақидаи ӯ, рушди фазои минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо омезиши муайяни омилҳо ва захираҳои вобаста аст, ки фазои иқтисодии кишвар ва минтақаҳои тафриқа мекунад, аз ҷумла:

- таъминоти пасти минтақаҳо бо захираҳои табиӣ (замин, маъдан, ҷангал ва ғайра) барои рушди иҷтимоӣ иқтисодии онҳо, ки дар бозори дохилӣ ва хориҷӣ талабот доранд, инчунин маҳалли ҷойгиршавии онҳо дар минтақаҳои нисбатан хурди баъзе минтақаҳои кишвар;

- набудани алоқа бо бандарҳои баҳрӣ ва дастрасӣ ба бозори ҷаҳонӣ, ки хароҷоти нақлиётӣ ва логистикӣ субъектҳои иқтисодии минтақаро зиёд мекунад;

- инфрасохтори рушднаёфтаи истеҳсолӣ, нақлиётӣ ва иҷтимоӣ, алахусус дар минтақаҳои дур аз марказ;

- суръати баланди афзоиши аҳоли дар минтақаҳо (солона ба ҳисоби миёна 2,2%);

- коҳиши сармояи инсонӣ (сатҳи таҳсилот, тандурустӣ, ҳавасмандии меҳнатӣ), алахусус сатҳи баланди муҳоҷирати меҳнатӣ дар байни ҷавонон, коргарон ва кадрҳои касбӣ;

- институтҳои номатлуби иҷтимоӣ иқтисодӣ ва фазои номусоиди тиҷорат, набудани рақобати комил дар бозор дар миқёси минтақавӣ ва умумиҷумҳуриявӣ ва ғайра.

Тамоюлҳои рушди фазои иҷтимоӣ иқтисодӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва минтақаҳои он нишон медиҳанд, ки кишвар минбаъд низ дар шароити таъбири назарраси иҷтимоӣ иқтисодӣ ва номутаносибии рушд инкишоф хоҳад ёфт ва мушкилоти истифодаи фазои иқтисодӣ аз рӯи минтақаҳо бо сабаби набудани муносибатҳои рақобатӣ дар бозорҳои минтақавӣ ва ҷумҳуриявӣ минбаъд низ идома хоҳанд кард.

Муаллиф нақши лоиҳаҳои сармоягузориро дар рушди иқтисодиёти минтақавӣ муайян намуда, тасдиқ мекунад, ки минтақаҳои ҷумҳурӣ дорои иқтисод ва имкониятҳои назарраси рушд мебошанд, ки аз сабаби самаранокии пасти идоракунии давлатӣ дар сатҳи минтақавӣ ва норасоии шадиди кадрҳои баландиқисос истифода намешаванд. Ба ақидаи ӯ, бо рушди муносибатҳои бозорӣ, инчунин афзоиши нақш ва аҳамияти иқтисодиёти минтақавӣ дар иқтисоди миллӣ, шумораи омилҳои, ки ба равандҳо ва механизмҳои татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ таъсир мерасонанд, меафзояд. Дар байни чунин омилҳои асосӣ омилҳои маконӣ мавҷуданд, ки бо зиёд шудани зарурати ҷудо кардани лоиҳаҳои минтақавӣ сармоягузорӣ аз таркиби умумии лоиҳаҳои сармоягузори миллӣ вобаста ба сустии рушди иқтисодии баъзе минтақаҳои кишвар ва сатҳи пасти рушд дар баҳши истеҳсолии иқтисодиёти минтақавӣ он алоқаманданд.

Муаллиф дар асоси таҳлили таҷрибаи кишварҳои хориҷӣ дар соҳаи сармоягузорӣ ба хулосае омадааст, ки ҳавасмандсозиҳои андозӣ, бонкӣ ва дигар имтиёзҳои молиявӣ иқтисодии мақомоти минтақавӣ ва маҳаллии кишварҳои хориҷӣ ба сармоягузoron зимни татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ ба рушди минтақаҳои аз ҷиҳати иқтисодӣ ақибмонда мусоидат кардаанд ва чунин таҷриба дар соҳаи татбиқи лоиҳаҳои минтақавии сармоягузорӣ метавонад ба минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо мақсади ба эътидол овардан ва рушди иқтисодиёти миллӣ ва минтақавӣ татбиқ карда шаванд.

Муаллиф таъкид мекунад, ки дар шароити кунунии рушди низоми иқтисодиёти миллӣ самтгирии иқтисодиёти миллӣ ба рушди босуръати навъи инвеститсионӣ-инноватсионӣ вазифаи аввалиндараҷа мебошад. Чуноне муҳаққиқон дар осори худ оид ба тарҳрезии сармоягузории минтақавӣ қайд мекунанд, на танҳо ба вазъи умумии фаъолияти сармоягузорӣ ва татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар кишвар ва минтақаҳои он, балки ба тақсимои иқтисодии сармоягузории минтақаҳои алоҳида ҳамчун кафили суботи молиявӣ ва иҷтимоии онҳо низ таваҷҷуҳи махсус додан лозим аст. Дар шароити муосир маҳз сармоягузорӣ гавари рушди иқтисодӣ ва даромади миллии минтақаҳо мебошад.

Муаллиф пешниҳод менамояд, ки тамоми минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон барномаҳои стратегии худро оид ба рушди соҳаҳои иҷтимоӣ иқтисодӣ таҳия намоянд. Чунин барномаҳо метавонанд миёнамуҳлат бошанд ва онҳо тақозо мекунанд, ки вариантҳои имконпазири сохторҳои соҳавӣ худудии аз нав дида баромадашудаи рушди минтақа муайян ва барои татбиқ пешниҳод карда шаванд. Раванди интихоби лоиҳаҳои инвеститсионии минтақа ва қабули онҳо барои татбиқи амалӣ бояд на ба барномаҳо ва пешгӯиҳои рушди стратегии қаблӣ, балки ба ҳисобҳои муосири иқтисодӣ бо истифода аз усулҳои мунтазамии илмӣ барои асосноккунии интихоби самтҳои афзалиятноки сармоягузорӣ бо мақсади таъмини тақмили равандҳои сармоягузорӣ ва амалӣ намудани лоиҳаҳои сармоягузории минтақавӣ дар асоси онҳо таъяс намоянд.

Дар минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон захираҳои сармоягузорӣ умуман дар худудии муайян маҳдуданд. Албатта, оқибати чунин маҳдудият дар минтақаҳо аз он иборат аст, ки барои беҳтар истифода бурдани онҳо кӯшиш мекунанд. Ба чунин хулоса омадан мумкин аст, ки агар ҳаҷми захираҳои сармоягузорӣ дар вилоят маълум бошад, натиҷаҳои татбиқи онҳо то ба ҳадди аксар кам мешавад. Аммо, агар танҳо натиҷаи татбиқи лоиҳаи сармоягузорӣ маълум бошад, дар ин сурат ҳаҷми умумии захираҳои сармоягузорӣ дар минтақа ба ҳадди ақал кам карда мешавад.

Дар рисола қайд карда мешавад, ки ҳоло дар тамоми минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон барои рушди равандҳои сармоягузорӣ дар асоси беҳбуди фазои сармоягузорӣ ва баланд бардоштани ҷолибияти сармоягузорӣ шароити матлуб фароҳам оварда шуда, ба ин васила барои татбиқи барномаҳои минтақавии сармоягузорӣ шароити мусоид фароҳам оварда мешавад. Ҳоло онҳо ба моҳияти равандҳои сармоягузорӣ сару кор дошта, чунин ақидаеро ташаккул медиҳанд, ки сиёсати самарабахши сармоягузорӣ барои ҳалли мушкилоти таъхирнопазири иҷтимоӣ иқтисодии минтақа аҳамияти хоса дорад.

Таҳлили амалияи таҳияи сиёсати сармоягузори минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон чунин далелеро тасдиқ мекунад, ки ба равандҳои сармоягузори дар аксари ҳолатҳо дар минтақаҳои ҷумҳури баъзе камбудҳои хосанд: онҳо асосан ба иҷрои қарорҳои ғаврии мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии маҳаллӣ нигаронида шудаанд; соҳаҳои ояндадори рушди иҷтимоию иқтисодии минтақаро ба назар намегиранд; хусусиятҳои афзалиятҳои минтақаро дар шароити рақобат дар бозори мол ва хизмат ба қадри қифоя ба инобат намегиранд. Ин вазъиятро ноқифоя будани таҳқиқоти назариявӣ амалӣ, ки хусусияти хоси раванди таҳияи сиёсати сармоягузори минтақаро муқаррар менамоянд, шарҳ медиҳад.

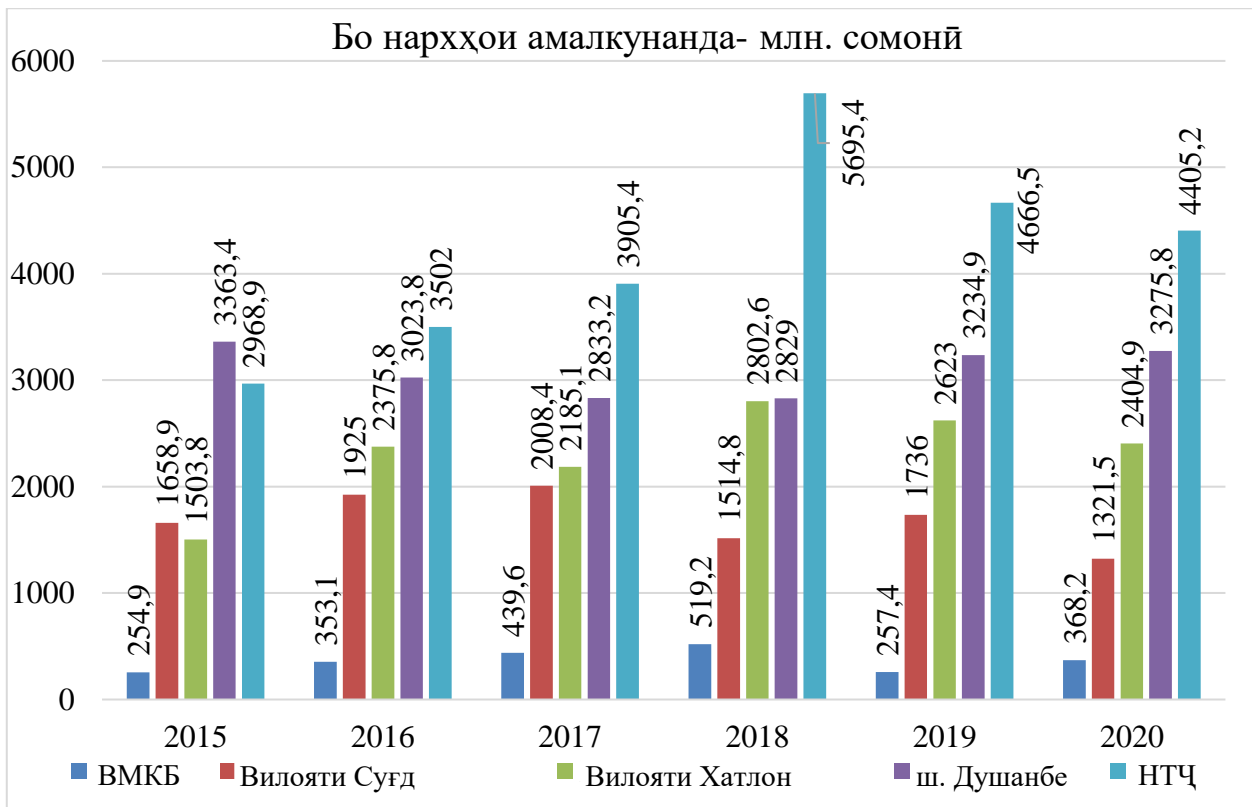
Ҳолати муосир ва рушди иқтисодиёти миллӣ, инчунин иқтисодиёти минтақаҳои алоҳидаи мамлакат бо якҷоягии дараҷаи пасти сармоякунонии субъектҳои хоҷагидор ва хеле фарсудаҳои фондҳои асосӣ ба фаъолияти онҳо ҷалбшуда хос аст. Тавре ки аз диаграммаи расми 4 дида мешавад, аз соли 2015 то соли 2018 сармоягузори ба фондҳои асосӣ дар саросари кишвар афзоиш ёфта, дар давраи солҳои 2019-2020 коҳиш ва дар соли 2021 (ба ҳолати моҳи ноябр) ин нишондиҳанда аллакай афзоиш ёфта истодааст. Аммо дар ин ҷо омилҳои таваррум ба назар гирифта намешавад ва бо назардошти ин омил тамоюл метавонад каме дигар бошад.

Расми 4. Маблағгузориҳои асосӣ ба иқтисодиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон

Сарчашма: таҳияи муаллиф дар заминаи маълумоти омории АОПҚТ дар солҳои дахлдор

Дар расми 5 тақсими маблағгузориҳои асосӣ аз рӯи минтақаҳои кишвар оварда шудааст. Тавре ки аз диаграмма дида мешавад, дар тӯли тамоми давраи мушоҳида, аксарияти маблағгузориҳо ба ноҳияҳои тобеи ҷумҳури ва шаҳри Душанбе гузошта шудаанд. Дар Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон сатҳи пасти сармоягузориҳои асосӣ мушоҳида мегардад. Дар вилоятҳои Суғд ва Хатлон маблағгузориҳои асосӣ дар солҳои аввали давраи мушоҳида тақрибан баробар сурат гирифтааст ва аз соли 2016 инҷониб дар вилояти Хатлон бартарӣ доранд.

Расми 5. Тақсими маблағгузориҳои асосӣ аз рӯи минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон.
Сарчашма: таҳияи муаллиф дар заминаи маълумоти оморӣ АОПҚТ дар солҳои дахлдор

Муаллиф чунин мешуморад, ки барои татбиқи сиёсати минтақавӣ сармоягузори минтақавӣ ва татбиқи бомуваффақияти лоиҳаҳои сармоягузори барои иҷро қабулшуда таҳия кардани концепсияи оқилонаи ҳавасмандгардонии фаъолияти инноватсионӣ зарур аст. Дар доираи концепсияи мазкур таҳияи пешниҳодҳо оид ба ташкили шуроҳои соҳавӣ ва минтақавӣ оид ба сиёсати технологӣ, таҳияи механизмҳои таҳкими муносибатҳои байни иштирокчиёни равандҳои сармоягузорӣ, амали мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатӣ ва вилоятӣ барои ташаккули сохторҳои ба ҳам алоқаманди ҳамгирошудаи илм, маориф ва соҳаҳои пешбари иқтисодӣ минтақаҳо — саноат, комплекси агросаноатӣ, инчунин корхонаҳои инноватсионии саноатӣ ва дигар соҳаҳои истеҳсолот пешбинӣ карда мешавад.

Тавре ки муаллиф пешниҳод мекунад, яке аз самтҳои муҳими барномаи сармоягузори минтақавӣ бояд рушди кластерҳои дорои технологияҳои пешрафтаи ҳудудӣ ва соҳавӣ бошад. Муаллиф чунин мешуморад, ки дар айни замон зарурати таҳияи концепсияи рушди кластерҳо ва нақшаи дахлдори татбиқи он ба миён омадааст. Дар баробари ин, ташкили озмоишҳо оид ба татбиқи тадбирҳои сиёсати кластерӣ дар сатҳи минтақавӣ барои роҳандозии минбаъдаи самарабахши онҳо муҳим аст. Ғайр аз ин, такмил додани сохтор ва сифати барномаҳои мақсадноки минтақавӣ, таҳияи тадбирҳо оид ба рушди механизмҳои шарикӣ давлат ва бахши хусусӣ зарур мебошанд.

Ба гуфтаи муаллиф, восита ва механизмҳои барномасозии сармоягузорӣ дар татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар самтҳои афзалиятноки иҷтимоӣ иқтисодӣ таваччуи бештари сармоягузори эҳтимолиро доранд. Натиҷаҳои татбиқи барномаҳои сармоягузорӣ дар минтақаҳо ба баланд шудани имкониятҳои касбӣ

ва таҳассуси кормандони сохторҳои ҳокимияти роҳбарияти вилоят мусоидат мекунад. Ин омилҳо бояд бо самтҳои афзалиятнок, ҳадафҳо ва вазифаҳои асосии сиёсати сармоягузори минтақа алоқаманд бошанд ва ба таҳкими иқтисодии минтақа, фароҳам овардани шароит барои рушди устувори субъектҳои хоҷагидорӣ минтақа равона карда шаванд.

Муаллиф таъкид мекунад, ки дар давраи истиқлолият кишвар дар рушди иҷтимоӣ иқтисодӣ худ ба комёбиҳои назаррас ноил гардид. Дастрасӣ ба ин ҳадаф бо истифода аз нишондиҳандаҳои индикаторҳои макроиқтисодӣ арзёбӣ мегардад. Нишондиҳандаҳои макроиқтисодӣ ва индикаторҳои рушди иқтисодӣ милли чунин нишондиҳандаҳои мебошанд, ки дар асоси омӯзиши онҳо вазъи рушди соҳаҳои истеҳсолӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоӣ ҳаёти кишвар, иқтисодии табиӣ рушди соҳаҳои афзалиятноки иқтисодии кишварро баҳо додан мумкин аст. Дар ин замина дар рисола индикаторҳо ва нишондиҳандаҳои самаранокии татбиқи лоиҳаҳои сармоягузори минтақавӣ таҳия карда шудаанд.

Дар рисола вазъияту шароите, ки бо омӯзиши шароити сармоягузорӣ ва таҳлили таъсири омилҳои муҳити сармоягузорӣ баррасӣ шудаанд, ки ба интихоби қарори сармоягузор оид ба иштирок дар раванди сармоягузорӣ алоқамандӣ доранд, аҳамияти ба назар гирифтани ва арзёбии таъсири омилҳои минтақавӣ оид ба самаранокии лоиҳаҳои сармоягузори асоснок мекунад. Ба андешаи муаллиф, мушкилоти тезу тунд дар таҳлили баҳодихии нишондиҳандаҳои самаранокии иқтисодии лоиҳаҳои сармоягузорӣ номувофиқати нишондиҳандаҳои самаранокии мутлақ ва муқоисавӣ ҳангоми баҳодихии қарорҳои лоиҳавӣ, ба таври нокифоя ба инобат гирифтани вақт ва омилҳои хавф мебошад. Нишондиҳандаҳои баҳодихии самаранокӣ ва меъёри интихоби вариантҳо – баҳодихии хароҷоти кам кардани қарорҳои алтернативӣ, ки то имрӯз дар амалия истифода мешавад, барои ба даст овардани фоидаи софӣ иқтисодӣ мувофиқ нест.

Ҷаҳонишавии иқтисодии милли, ҳамгироии он ба иқтисодии ҷаҳонӣ, инчунин универсалишавии муносибатҳо дар соҳаи фаъолияти сармоягузорӣ масъалаи гузаштан ба стандартҳои байналмилалӣ арзёбии самаранокии иқтисодии лоиҳаҳои сармоягузори ба миён гузошанд. Дар чунин шароит барои арзёбии нишондиҳандаҳои самаранокии иқтисодии лоиҳаҳои сармоягузорӣ истифода бурдани системаи нишондиҳандаҳо ва меъёрҳои арзёбӣ, ки тибқи методологияи навтари арзёбии чунин самаранокӣ таҳия шудаанд, тавсия дода мешавад. Агар методологияи арзёбии самаранокии лоиҳаҳои сармоягузори минтақавиро таҳия кунем, пас ба ҳамин методология таъҷиб намуда, бояд ба қоидаҳои ягонаи таъминоти методологӣ таъҷиб намоем. Методологияе, ки муаллиф барои истифода дар раванди татбиқи лоиҳаҳои сармоягузори минтақавӣ таҳия ва пешниҳод кардааст, метавонад дараҷаи самаранокии лоиҳаҳои сармоягузори дар минтақа татбиқшавандаро дурусттар арзёбӣ намояд.

Қайд карда мешавад, ки баланд бардоштани самаранокии идоракунии сармоягузорӣ ҳам дар сатҳи ҷумҳурӣ ва ҳам дар сатҳи минтақавӣ барои татбиқи равандҳои иқтисодӣ дар кишвар ва минтақаҳои он муҳим аст. Ба шарофати ҷаҳонишавӣ ва дохил шудани Ҷумҳурии Тоҷикистон ба системаи иқтисодии

чаҳонӣ минтақаҳои он иштирокчии комили муносибатҳои байналмилалии иқтисодӣ мегарданд. Равандҳои ҷаҳонишавӣ тақозо мекунад, ки тамоми минтақаҳои кишвар хусусияти ҷойгиршавии табиӣ худ, рушди соҳаҳои иқтисодӣ, захираҳои меҳнатӣ, мавҷудияти захираҳои табиӣ ва ғайраро ба инобат гиранд. Баҳисобгирии ин омилҳо ба мақомоти минтақавӣ имкон медиҳад, ки самтҳои афзалиятноки рушди иқтисодӣ ва сармоягузориҳои худро муайян кунанд. Вилояти Хатлон яке аз ноҳияҳои пешқадами иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба шумор меравад.

Муаллиф таъкид мекунад, ки вилояти Хатлон яке аз минтақаҳои пешрафтаи иҷтимоӣ-иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон буда, дорои иқтидори бузурги инфрасохторӣ ва бахшҳои агросаноатӣ мебошад, ки ба маҳсулоти он ҳам дар саросари ҷумҳурӣ ва ҳам берун аз он талабот зиёд аст. Аммо натиҷаҳои таҳқиқоти муаллиф нишон медиҳанд, ки имкониятҳои дар минтақа барои рушди иқтисодии вилояти Хатлон мавҷудбуда пурра истифода намешаванд. Ин иқтидор имкон медиҳад, ки ҳиссаи назарраси ММД минтақа дар маҷмуи маҳсулоти дохилии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба даст оварда шавад. Дар вилоят замина барои татбиқи ин иқтидор ташаккул дода шуда, бо ин мақсад дахҳо лоиҳаҳои бузурги инфрасохторӣ амалӣ гардида, кӯшиш мекунанд, ки барои шиддатбахшии равандҳои сармоягузорӣ ва ҷалби аҳолии минтақа ба равандҳои рушди иҷтимоӣ-иқтисодии вилоят шароити зарурӣ фароҳам оварда шавад.

Таҷрибаи кишварҳои пешрафта дар соҳаи фаъолияти сармоягузорӣ нишон медиҳад, ки яке аз шаклҳои муассири ҷоннок намудани равандҳои сармоягузорӣ ташкили минтақаҳои озоди иқтисодӣ дар минтақаҳо мебошад. Мавҷудияти имтиёзҳои махсусе, ки дар минтақаҳои озоди иқтисодӣ мавҷуданд, имкон медиҳад, ки сармоягузориҳои хусусӣ ва хориҷӣ барои маблағгузориҳои лоиҳаҳои сармоягузориҳои минтақавӣ ҷалб карда шаванд.

Солҳои охир дар вилояти Хатлон, чун дар маҷмуъ дар ҷумҳурӣ раванди бехбуди фазои соҳибкорӣ ва сармоягузорӣ фаъолона сураат гирифта, ислоҳоти институтсионалӣ ҷиҳати ташаккули инфрасохтори иқтисоди бозорӣ амалӣ карда мешавад. Дар вилоят шароити мусоид барои пешбурди соҳибкорӣ фароҳам оварда шуда, расмиёти маъмурии сармоягузорӣ хеле содда карда шуд. Шарти муҳимми рушди соҳибкорӣ дар вилояти Хатлон на танҳо мавҷудияти стратегияи дахлдори миллӣ ва барномаи дастгирӣ, балки омодагии созмонҳои давлатии минтақавӣ барои ҳамкорӣ бо ҷомеаи соҳибкорӣ мебошад.

Бо мақсади татбиқи лоиҳаҳои сармоягузориҳои рушди иқтисодии вилояти Хатлон самтҳои афзалиятноки зерин тавсия карда мешаванд:

- истехсол ва коркарди нахи пахта бо сикли пурраи истехсол, коркарди пашм, истехсоли маҳсулоти тайёри бофандагӣ ва насочӣ;
- сохтмони НБО хурд;
- саноати кӯҳии истихроҷи маъдан ва кимия;
- коркарди маҳсулоти кишоварзӣ ва сохтмони гармхонаҳо;
- хизматрасониҳои инфрасохторӣ ва сайёҳӣ.

Мақомоти ҳокимияти давлатӣ дар минтақа ҳангоми татбиқи сиёсати сармоягузориҳои дарозмуддат бояд ба тағйироти шароити иқтисодии фаъолияти

субъектҳои хоҷагидорӣ минтақа ва талаботи харидорӣ аҳоли воқуниш нишон диҳанд. Дар асоси мониторинги доимии ҳолат ва рафти нишондиҳандаҳои молиявӣ иқтисодии фаъолияти субъектҳои хоҷагидор имкон дорад, ки қарабҳои мавҷуда аз нишондиҳандаҳои барномавии тараққиёти иҷтимоӣ иқтисодии вилоят ошқор карда шаванд. Назорати доимии татбиқи сиёсати сармоягузорӣ дар вилояти Хатлон аз ҷониби мақомоти ваколатдори ҳокимияти давлатӣ дар вилоят сурат мегирад. Дар асоси чунин мониторинг мутахассисони ин ниҳод натиҷаҳои муайяншударо оид ба як ҳудуди мушаххас ва лоиҳаи сармоягузори мушаххас бо дигар минтақаҳои кишвар таҳлили муқоисавӣ мегузаронанд. Чунин тартиб барои мутахассисони мақомоти ваколатдор имкон медиҳад, ки ба раванди банақшагирӣ ва татбиқи чорабиниҳои барномавии рушди иқтисодии минтақа таваҷҷуҳи махсус дода шавад.

Таҷқиқоти муаллиф нишон медиҳад, ки мушкилоти асосӣ, ки ба рушди соҳибдорӣ ва фаъолияти сармоягузорӣ дар вилояти Хатлон таъсири манфӣ мерасонанд, набудани маблағҳои иловагӣ барои соҳибдорӣ ва фаъолияти сармоягузорӣ, фоизи баланди қарзҳо, кӯтоҳ будани муҳлатҳои пардохти қарз, монеаҳои маъмурӣ, набудани маблағҳои зарурӣ ва маълумот дар бораи таъсис ва идоракунии тиҷорат, махсусан дар байни занон мебошад.

Ба рушди иқтисодии вилояти Хатлон то андозае савдо бо ҷалби манбаҳои дохилӣ ва берунии сармоягузорӣ таъсир мерасонад. Таҷҳизоти технологӣ, мошину механизмҳо, ашёи хом ва масолеҳи барои кори мураттаби истеҳсолот зарурӣ ба вилоят бо воситаҳои тиҷоратӣ ворид карда шуда, аз вилоят асосан нахи пахта, ресмон ва маҳсулоти кишоварзӣ содир карда мешавад. Минтақа ба бозорҳои ҷанубӣ ва шимолӣ ва бозорҳои шаҳри Душанбе тавассути роҳҳои автомобилгард, роҳи оҳан ва ҳавоӣ содироти маҳсулот дорад.

Ба андешаи муаллиф, ҳоло иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва минтақаҳои он ба манбаҳои маблағгузорӣ барои бунёди соҳаҳои нав ва таҷдиди соҳаҳои мавҷуда, коркарди техника ва технологияи нав эҳтиёҷоти шадид дорад. Ҳалли ин масъала танҳо дар заминаи ҷалби ҳаҷми зиёди захираҳои инвестиционӣ ба минтақаҳои ҷумҳурӣ ва тақсими онҳо дар байни лоиҳаҳои инноватсионӣ инвестиционӣ имконпазир аст.

Муаллиф роҳи ҳалли ин масъаларо дар мисоли вилояти Хатлон, ки иқтисоди истеҳсолӣ ва сармоягузори хеле рушдёр дорад, вале то ҳол истифода нашудааст, баррасӣ мекунад. Иқтисоди сармоягузори вилояти Хатлони Ҷумҳурии Тоҷикистон имкон медиҳад, ки нури зарурии инноватсионӣ дар заминаи заминаи илмию техникӣ фаъол карда шавад. Дар вилоят чанд сол боз стратегияи дарозмуддати рушди иҷтимоӣ иқтисодӣ ба амал бароварда мешавад. Дар раванди рушди он масъалаи асосӣ интиҳоби сценарияи рушд буд. Мутобиқи СМРҶТ барои давраи то соли 2030 се варианти рушд ба қадри имкон баррасӣ шуд: инерсиалӣ, саноатӣ ва индустриалӣ-инноватсионӣ.

Ба ақидаи муаллиф, вилояти Хатлон ҳамчун яке аз минтақаҳои аз лиҳози худуди худ назаррас ва дорои иқтисодии бузурги захираҳои рушди иқтисодӣ, дорои заминаҳои зарурӣ ва иқтисодии кофӣ барои татбиқи сенарияи рушди индустриалӣ-инноватсионӣ дар иқтисоди худ мебошад. Аммо таҳлили омилҳои, ки ба ҷалби сармоя ба минтақа мусоидат мекунад, нишон медиҳад, ки амали онҳо бо маҳдудиятҳои муайян алоқаманд аст.

Ҳамин тариқ, иқтисодии баланди анъанавии рушди кишоварзӣ бо маҳдудиятҳои инфрасохторӣ пайваستا мешавад, ки метавонад ба чунин оқибатҳо, ба монанди набудани ҷойҳои аз ҷиҳати техникӣ мучаҳҳазшудаи тичорат ва дараҷаи баланди фарсудашавии фондҳои асосӣ дар аксари корхонаҳо оварда расонад. Мавҷудияти шабакаи васеи роҳҳои автомобилгарди худудӣ ва роҳи оҳан ҷолибияти сармоягузории минтақаро ба таври назаррас афзоиш медиҳад, дар айни замон иқтисодии интиқоли онҳо (хусусан роҳи оҳан) ба қадри кофӣ калон нест. Заминаи меъёрии ҳуқуқие, ки дар Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳия ва татбиқ карда мешавад, аз ҷумла дар вилояти Хатлон, ки барои баланд бардоштани ҷолибияти сармоягузории минтақа тавассути имтиёзҳои муайян ба сармоягузoron пешбинӣ шудааст, бештар хусусияти расмӣ дорад ва бояд ба таври кулӣ таҷдиди назар карда шавад.

Вазъияти мусоиди табию экологии дар вилояти Хатлон ба назар мушоҳидашаванда ба рушди туризм мусоидат мекунад. Бо вуҷуди ин омилҳои мазкур бо афзоиши миқёси фаъолияти саноатӣ метавонад аҳамияти худро гум кунад. Омилҳои инфиродӣ барои рушди минтақа аҳамияти дутарафа доранд. Ҳамин тавр, наздикии ҷуғрофӣ ба минтақаи марказӣ (Душанбе), ки бозори устувори маҳсулоти минтақаро таъмин менамояд, ҳамзамон мушкили рафтани аҳолии соҳибхисоси вилояти Хатлонро барои кор ба пойтахт – шаҳри Душанбе ба миён меорад. Устувории нисбии иқтисодӣ бо дастгирии нокифояи минтақа аз марказ омезиш меёбад.

Барои татбиқи сенарияи рушди индустриалӣ-инноватсионӣ дар минтақа нуруи бузурги илмию техникӣ зарур аст. Аммо тибқи шаҳодати маълумоти омӯрӣ, дар вилояти Хатлон ин мавҷуд нест. Ҳамин тариқ, шумораи муассисаҳо ва ташкилотҳои илмӣ амалкунанда, ки корҳои илмию техникӣ доранд, барои татбиқи сенарияи индустриалӣ-инноватсионии рушди минтақа хеле кам аст (ҷадвали 1).

Ҷадвали 1. - Шумораи муассисаҳо ва ташкилотҳои илмӣ амалкунанда дар минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Ҳамагӣ дар ҷумҳурӣ	63	66	74	80	82	82	82
ш. Душанбе	50	51	59	64	66	66	66
Вилояти Суғд	4	6	6	7	7	7	7
Вилояти Хатлон	4	4	4	4	4	4	4
ВМКБ	3	3	3	3	3	3	3
НТҶ	2	2	2	2	2	2	2

Сарчашма: таҳияи муаллиф дар заминаи маълумоти омӯрии АОПҶТ дар солҳои 2014-2020

Истифодаи иқтидори инвеститсионӣ ва инноватсионии вилояти Хатлон дар асоси иқтидори портфели сармоягузорӣ барои дақиқтар арзёбӣ кардани иқтидори сармоягузори минтақа дар асоси маълумоти мавҷуда мусоидат мекунад. Дар асоси натиҷаҳои чунин баҳодихӣ иқтидори истифодаи эҳтимолии манбаъҳои мавҷудани захираҳои сармоягузори аниқ кардан лозим аст. Ин имкон медиҳад, ки дар сатҳи вилояти Хатлон воридоти сармояи хусусӣ, инчунин қарзҳои бонкӣ, коғазҳои қиматнок ва сармоягузори давлатӣ ба субъектҳои хоҷагидори вилоят дастгирӣ ва мусоидат намояд.

Дар вилояти Хатлон фаъолнокии пасти бахши хусусӣ дар раванди инноватсионии минтақа ва бахусус инзивоӣ соҳибкори хурду миёна мушоҳида мешавад. Татбиқи лоиҳаҳои инноватсионӣ дар минтақа аз бартарияти монополияи гурӯҳҳои алоҳидаи иштирокчиёни бозор вобаста аст; қисми асосии воҳидҳои хоҷагидорӣ бо назардошти муҳити инноватсионии минтақа рақобатпазир буда, танҳо бо воридоти технологияҳои нав, хатҳои технологӣ ва таҷҳизоти нав маҳдуд мешаванд. Таҳлили дараҷаи мутобикати рушди иқтисодии вилояти Хатлон ба рушди индустриалӣ ва инноватсионии он нишон дод, ки он ба суръати татбиқи он, ки давлат интихоб кардааст, чандон мувофиқат намекунад.

Муаллиф чунин меҳисобад, ки дар маъмурияти вилояти Хатлон сохторе таъсис дода шавад, ки идораи қуллии раванди сармоягузори амалӣ кунад. Фаъолияти он дар асоси ҳамкориҳои байни мақомоти давлатӣ ва маҳаллӣ ва соҳибкорон имконпазир аст.

Дар диссертатсия қайд гардидааст, ки дар айни замон равандҳои татбиқи лоиҳаҳои сармоягузори минтақавӣ ва махсусан лоиҳаҳо дар соҳаи инфрасохтор дар вилояти Хатлон бо баъзе мушкилот ҳамроҳ мешаванд, ки асоситарини онҳо нарасидани маблағгузори бучетӣ, самаранокии пасти маблағгузори лоиҳаҳои инвеститсионии инфрасохторӣ, бархӯрди манфиатҳои ба ҳам муҳолифи иштирокчиёни лоиҳаҳои сармоягузорӣ ва ғайра мебошад. Вазъият аз он сабаб бадтар мешавад, ки механизмҳои ташаккул ва татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар минтақаҳо ҳанӯз ба таври бояду шояд таҳия нашудаанд.

Дар шароити норасоии захираҳои сармоягузорӣ, имконнопазирии истифодаи пурраи маблағҳои худӣ аз ҷониби корхонаҳои вилояти Хатлон ва маҳдуд будани иштироки имконпазири давлат дар фаъолияти сармоягузорӣ масъалаи дарёфти шаклҳои афзалиятноки фаъолияти сармоягузорӣ ба миён меояд. Аз ин рӯ, ҳоло механизми шарикӣ давлат ва бахши хусусӣ (ШДБХ) яке аз шаклҳои самараноки татбиқи барномаҳои сармоягузори минтақавӣ маҳсуб мешавад.

Андешаи муаллиф ба ҳамин мувофиқ аст, ки дар заминаи татбиқи барномаҳои минтақавии сармоягузорӣ ҳамкориҳои бахшҳои давлативу хусусӣ (ШДБХ) - шакли махсуси ҳамкориҳои зич ва самарабахши байни давлат (мақомоти ҳокимияти давлатӣ дар минтақа) ва соҳибкорӣ (намоёнҳои сохторҳои соҳибкориҳои минтақавӣ) барои татбиқи лоиҳаҳои инвеститсионӣ дар соҳаҳои аҳамияти иҷтимоии иқтисодӣ минтақавӣ барои давраи муайян

мебошад, ки дар он иштирокчиёни он метавонанд манфиатҳо ва мақсадҳои дарозмуддати худро амалӣ гардонанд, инчунин ҳавасмандии татбиқи онҳоро бубинанд.

Ба ақидаи муаллиф, дар вилояти Хатлон давлат бояд иштирокчии асосии раванди татбиқи лоиҳаҳои сармоягузори минтақавӣ бо истифода аз механизми ҳамкориҳои бахшҳои давлативу хусусӣ гардад. Ҳамкориҳои давлат ва бахши хусусӣ дар татбиқи лоиҳаҳои инвеститсионӣ дар минтақа бояд, пеш аз ҳама, дар он бахшҳои иқтисодии минтақа ташкил карда шавад, ки дар он ҷо тавачҷуҳ ва масъулияти зиёди давлат - нақлиёт, иншооти коммуналӣ, иншооти фарҳангӣ, тандурустӣ, маориф ва дигар объектҳои инфрасохтори иҷтимоии минтақа зиёд аст.

ХУЛОСАҲО ВА ПЕШНИҲОДҲО **Натиҷаҳои асосии илмӣ таҳқиқот**

Дар асоси корҳои, ки дар доираи таҳқиқоти диссертатсионӣ гузаронида шудаанд, мо хулосаҳо ва пешниҳодҳои асосиро таҳия кардем, ки татбиқи онҳо ба баланд бардоштани самаранокии механизмҳои татбиқи лоиҳаҳои минтақавии сармоягузорӣ мусоидат хоҳад кард. Дар асоси таҳлили муқаррароти назариявӣ ва равишҳои амалӣ ба ташаққул ва таҳияи механизмҳои татбиқи лоиҳаҳои минтақавии сармоягузорӣ, вазъи воқеии фаъолияти сармоягузорӣ дар вилояти Хатлон ва ҳуҷҷатҳои стратегияи рушди сармоягузориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, муаллиф натиҷаҳои зеринро ба даст овардааст:

1. Концепсияҳо ва равишҳои назариявӣ оид ба омӯзиши масъалаҳои татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар фазои минтақавӣ ба низом дароварда ва ҷамъбаст карда шудаанд, шароити истифодаи онҳо дар муҳити минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон муайян карда шудааст, равишҳои назариявии аз ҷониби муаллиф ба низом даровардашуда пешниҳод карда мешаванд, ки хусусиятҳои татбиқи лоиҳаҳои сармоягузориҳо дар фазои минтақавӣ бо таҳияи тафсириҳои муносири илмӣ мафҳумҳои «иқтисодии маконӣ», «минтақа», «лоиҳаи сармоягузорӣ», «лоиҳаи сармоягузориҳои минтақавӣ» равшан мекунад [1-М; 8-М].

2. Байнобатгирии таъсири омилҳои фазоӣ ба рушди фаъолияти сармоягузорӣ дар минтақаҳо мусоидат мекунад, зеро он ба тақсими оқилонаи иқтисодии сармоягузорӣ дар минтақаҳо ва истифодаи оқилонаи захираҳои мавҷудаи сармоягузорӣ нигаронида шудааст. Лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар бахши истеҳсоли дар афзоиши захираҳои истеҳсоли ва таъмини суръати муайяни рушди иқтисодии минтақа нақши муҳим доранд [2-М; 9-М; 10-М].

3. Рушди фазоии минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон аз ҳисоби маҷмӯи муайяни омилҳо ва захираҳои вобаста аст, ки фазои иқтисодии кишвар ва минтақаҳоро тафриқа мекунад. Дар рушди иҷтимоию иқтисодии минтақаҳои кишвар, шуғл ва сифати зиндагии аҳоли номутавозунӣ вучуд дорад, ки фаъолсозии равандҳои тафаккури фазоӣ ва худудӣ ва иштироки лоиҳаҳои сармоягузориҳо дар рушди иқтисоди минтақавӣ талаб мекунад. Дар ин маврид, ба он минтақаҳо тавачҷуҳ кардан лозим аст, ки сусти инкишоф ёфтаанд, ба

унсурҳои сохтори фазои онҳо ва омилҳои таъсиррасон диққат додан лозим аст [2-М; 8-М; 10-М].

4. Таҳлили захираҳои асосии иқтисодӣ ва шароити татбиқи лоиҳаҳои минтақавии сармоягузорӣ зарурати таҳияи барномаҳои стратегии рушди иҷтимоию иқтисодии минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистонро барои давраи миёнамуҳлат тасдиқ мекунад. Ин барномаҳо бояд тариқаҳои воқеии сохтори соҳавӣ ва ҳудудии истехсолотро дар минтақа бо назардошти хусусиятҳои асосии он манзур намоянд, зеро таркиби захираҳои сармоягузорӣ дар сатҳи минтақавӣ асосан вобаста аз хусусиятҳои минтақавии минтақаҳои алоҳида муайян карда мешавад [3-М; 5-М].

5. Муаллиф дар асоси таҳлили таъсири самаранокии иҷтимоию иқтисодии лоиҳаҳои сармоягузорӣ ба нишондиҳандаҳои макроиқтисодии рушди минтақа ва муқоисаи нишондиҳандаҳои гуногуни молиявӣ, ки самари иҷтимоию иқтисодии татбиқи лоиҳаҳои минтақавии сармоягузорию тавсиф мекунанд, индикаторҳо ва нишондиҳандаҳои самаранокии татбиқи лоиҳаҳои минтақавии сармоягузорию таҳия кардааст [3-М; 7-М; 11-М].

6. Дар диссертатсия афзалиятҳо дар татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорию вилояти Хатлон муайян карда шудаанд, муҳтавои стратегии сармоягузорию барои минтақаи мазкур таҳияшаванда дар асоси сценарияи рушди индустриалӣ-инноватсионии иқтисодиёт аниқ карда шудааст. Чунин сценария ташкили асосҳои рушди инноватсионии иқтисодиёти минтақаро, пеш аз ҳама дар пояи гузаронидани ислоҳот дар низоми таҳсилот ва омодагии кадрҳои муосир барои соҳаҳои иқтисодиёти минтақавӣ пешбинӣ менамояд [5-А; 7-А].

7. Дар шароити вилояти Хатлон давлат бояд дар татбиқи лоиҳаҳои минтақавӣ дар заминаи шарикии давлат ва бахши хусусӣ ва ба даст овардани натиҷаҳои онҳо ҷониби асосии манфиатдор гардад. Чунин ҳамкорӣ, пеш аз ҳама, дар он соҳаҳо ба вучуд меояд, ки маъмулан давлат барои онҳо масъул аст: иншооти мавриди истифодаи умум (нақлиёт, инфрасохтори коммуналӣ, иҷтимоӣ, объектҳои фарҳангӣ), таъмир, таҷдид ва нигоҳдории иншооти мавриди истифодаи умум, хоҷагии манзилию коммуналӣ, маориф, тандурустӣ. Сабаби ин дар он аст, ки давлат наметавонад аз ҳузури худ дар соҳаҳои номбаршудаи иқтисод даст кашад, маҷбур аст назорати амвол ё ягон намуди муайяни фаъолиятро нигоҳ дорад [4-М; 5-М; 6-М].

Тавсияҳо оид ба истифодаи амалии натиҷаҳо:

1. Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон низоми идоракунии иқтисодиёти миллӣ ва минтақавӣ, ки фарогири тамоми механизми таҳия ва татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорию ба бехтар намудани сармоягузорӣ ва фароҳам овардани фазои сармоягузорӣ нигаронидашуда бошад, то ҳол рушд накардааст. Дар робита ба ин, иштироки давлатро дар ташаккули лоиҳаҳои минтақавии сармоягузорӣ ва механизмҳои татбиқи онҳо тақвият додан зарур аст.

2. Дар минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон иқтисодии сармоягузорӣ ба кадрҳои кифӣ баланд нест, ҳаҷми маблағгузорию бучети маҳаллӣ ночиз аст, баъзан додатсионӣ мебошад. Дар робита ба ин, минтақаҳо бояд сармояи хусусӣ ва хориҷиро бештар ҷалб кунанд. Давлат бояд татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорию бо

назардошти стратегияи таҳияшудаи таъмини сармоягузори минтақаҳо танзим кунад.

3. Таҷрибаи сармоягузори хориҷӣ нишон медиҳад, ки ҳавасмандиҳои андозӣ, бонкӣ ва дигар имтиёзҳои молиявӣ ва иқтисодӣ, ки мақомоти минтақавӣ ва маҳаллӣ ба сармоягузoron дар татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ пешниҳод мекунанд, ба афзоиши минтақаҳои аз ҷиҳати иқтисодӣ қафомонда, инчунин ба ҳалли масъалаҳои экологӣ ва иҷтимоии мушкилоти иқтисодӣ мусоидат менамоянд. Барои ба эътидол овардан ва рушд додани иқтисодиёти миллӣ ва минтақавӣ зарур аст, ки таҷрибаи кишварҳои хориҷӣ дар татбиқи лоиҳаҳои минтақавии сармоягузорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва минтақаҳои он татбиқ карда шавад.

4. Минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистонро лозим аст, ки барномаҳои стратегияи рушди иҷтимоию иқтисодии худро барои давраи миёнамуҳлат таҳия ва амалӣ созанд, ки дар асоси таҳлили иқтисодии мавҷудаи захираҳо ва омӯзиши вазъи кунунии иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва равандҳои экологӣ дар минтақа, имконияти воқеии тағйир додани сохтори соҳавӣ ва худудӣ бояд бо назардошти нуфуси аҳоли ва дигар хусусиятҳои минтақа пешниҳод карда шаванд.

5. Методика ва равиши пешниҳоднамудаи муаллиф оид ба арзёбии таъсири омилҳои минтақавӣ ба самаранокии лоиҳаи сармоягузорӣ метавонад дар таҳияи сиёсати самараноки сармоягузори минтақавӣ дар минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон истифода шавад. Бо ин мақсад, дар марҳилаи аввал бояд омилҳоеро, ки ба татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар бахшҳои афзалиятноки иқтисодиёти минтақа бештар таъсир мерасонанд, муайян карда, сипас таъсири ин омилҳо ба самаранокии лоиҳа арзёбӣ намуда ва танҳо дар асоси натиҷаҳои чунин арзёбӣ, барои фароҳам овардани шароити мусоид барои сармоягузорӣ ва ҳавасмандгардонии татбиқи лоиҳаҳои афзалиятноки минтақа чораҳои мушаххас таҳия намоянд.

6. Бо мақсади ташаккули равишҳои инноватсионӣ ба ҳалли масъалаҳои иқтисодӣ ва иҷтимоӣ, таҳкими заминаи институтсионалии рушди иқтисодиёти минтақа, такмили низоми ҳуқуқӣ ва таҳкими ҳифзи ҳуқуқи моликияти сармоягузoron тавсия дода мешавад, ки сценарияи рушди иқтисодии индустриалӣ-инноватсионӣ дар вилояти Хатлон истифода карда шавад.

7. Бо дарназардошти набудани захираҳои сармоягузорӣ, имконнопазирии истифодаи пурраи маблағҳои худӣ аз ҷониби корхонаҳои вилояти Хатлон ва иштироки маҳдуди имконпазирӣ давлат дар фаъолияти сармоягузорӣ, масъалаи пайдо кардани шаклҳои афзалиятноки фаъолияти сармоягузорӣ ба миён меояд. Аз ин рӯ, ҳоло, ҳамчун яке аз шаклҳои муассири татбиқи барномаҳои минтақавии сармоягузорӣ дар вилояти Хатлон, тақвияти механизми шарикӣ давлат ва бахши хусусӣ пешниҳод шудааст.

ФЕҲРИСТИ КОРҲОИ ЧОПШУДАИ МУАЛЛИФ ДОИР БА МАВЗУИ ДИССЕРТАТСИЯ

А) Мақолаҳо дар маҷаллаҳои тақризшаванда:

[1-М]. Обидов Ф.Ф. Необходимость совершенствования инвестиционных проектов в современных условиях / Ф.Ф. Обидов // Вестник Таджикского

национального университета. Серия социально-экономических и общественных наук. - 2017. - № 2/3. - С. 37-40. ISBN 2413-5151.

[2-М]. Обидов Ф.Ф. Рациональное использование инвестиционных ресурсов в перспективе / Ф.Ф. Обидов // Вестник Таджикского национального университета. Серия социально-экономических и общественных наук. - 2017. - № 2/9. – С. 5-11. ISBN 2413-5151.

[3-М]. Обидов Ф.Ф. Анализ состояния инвестиционных проектов Хатлонской области: новые реалии и перспективы / Ф.Ф. Обидов // Вестник Таджикского национального университета. Серия социально-экономических и общественных наук. - 2020. - № 10/2. – С. 203-209. ISBN 2413-5151.

[4-М]. Обидов Ф.Ф. Концепция формирования региональных инвестиционных проектов с использованием механизма государственно-частного партнерства / Ф.Ф. Обидов // Вестник Российско-Таджикского (Славянского) университета. - 2021. - № 1 (73) – С. 110-116. ISBN.

[5-М]. Обидов Ф.Ф. Анализ состояния и приоритеты в реализации инвестиционных проектов (на примере Хатлонской области) / Ф.Ф. Обидов // Вестник Таджикского национального университета. Серия социально-экономических и общественных наук. - 2021. - № 7. – С. 43-49. ISBN 2413-5151.

Б) Дар дигар нашрияҳо:

[6-М]. Обидов Ф.Ф. Реализация региональных инвестиционных проектов с использованием механизма государственно-частного партнерства / Ф.Ф. Обидов, А.А. Солехзода // Государственная независимость: фундаментальная основа укрепления и развития национальной государственности / Материалы республиканской научно-практической конференции (г. Душанбе, 8 мая 2021 года). – Душанбе, 2021. - С. 206-213

[7-М]. Обидов Ф.Ф. Формирование инвестиционной стратегии региона на основе индустриально-инновационного сценария развития / Ф.Ф. Обидов // Государственная независимость: фундаментальная основа укрепления и развития национальной государственности / Материалы республиканской научно-практической конференции (г. Душанбе, 8 мая 2021 года). – Душанбе, 2021. - С. 213-219

[8-М]. Обидов Ф.Ф. Управление и регулирование региональных инвестиционных проектов / Ф.Ф. Обидов // Финансово-кредитные отношения: проблемы, пути развития, перспективы / Материалы республиканской научно-практической конференции (г. Душанбе, 29 мая 2021 года). – Душанбе, 2021. – 267 с. - С. 193-197

[9-М]. Обидов Ф.Ф. Основные факторы и ресурсы развития регионов в пространственном аспекте / Ф.Ф. Обидов // Развитие бухгалтерского учета и аудита в условиях цифровизации экономики / Материалы республиканской научно-практической конференции (г. Душанбе, 26 марта 2022 года). – Душанбе: МУТПТ, 2022. – 276 с.- С. 156-161

[10-А]. Обидов Ф.Ф. Роль инвестиционных проектов в развитии региональных экономик / Ф.Ф. Обидов // Совершенствование финансово-кредитных отношений как основа реализации четвертой национальной цели –

ускоренной индустриализации страны / Материалы международной научно-практической конференции (г. Душанбе, 28 мая 2022 года). - Душанбе: МУТПТ, 2022. – 300 с. - С. 23-28

[11-М]. Обидов Ф.Ф. Индикаторы и эффективность реализации региональных инвестиционных проектов / Ф.Ф. Обидов // Развитие бухгалтерского учета и аудита в условиях перехода к цифровой экономике и ускоренной индустриализации страны / Материалы международной научно-практической конференции (Рашт, 28 мая 2022 года). Рашт: ТПИ в Раштском районе. – 208 с. - С. 77-85

АННОТАЦИЯ

к автореферату диссертации **Обидова Фирдавсджон Фозиловича** на тему:
«Формирование и развитие механизмов реализации региональных инвестиционных проектов (на материалах Хатлонской области)»,
представленной на соискание ученой степени к.э.н. по специальности
08.00.03 – Региональная и территориальная экономика

Ключевые слова: инвестиция, регион, инвестиционный проект, сценария индустриально-инновационного развития, пространство, территория, устойчивое развитие, инвестиционная деятельность, привлечение иностранных инвестиций, реальные отрасли экономики, национальная экономика, региональные инвестиционные проекты, устойчивый экономический рост.

Вопросы анализа, обобщения и систематизации, а также оценка теоретических, методических и практических аспектов инвестиционной деятельности в региональном пространстве Республики Таджикистан крайне значимы при решении проблем развития национальной и региональной экономик. Целью диссертационного исследования является разработка и обоснование теоретических и методологических положений по формированию и развитию, а также практических рекомендаций по совершенствованию механизмов реализации региональных инвестиционных проектов.

В ходе проведения диссертационного исследования были использованы следующие методы: научно-абстрактный, экономико-статистический, нормативный, сравнительный, которые составили методологическую основу проделанной работы.

Автором предложена методика и подход к оценке влияния региональных факторов на эффективность инвестиционного проекта, который может использоваться при разработке эффективной инвестиционной политики в регионах страны. Диссертант обосновал использование индустриально-инновационного сценария развития экономики в Хатлонской области в контексте формирования инновационных подходов при решении экономических и социальных вопросов, усиления институциональной базы развития региональной экономики, совершенствования правовой системы и усиления защиты прав собственности инвесторов.

В результате исследования, ввиду недостатка инвестиционных ресурсов, невозможности полноценного использования собственных средств предприятиями Хатлонской области и ограниченности возможного участия государства в инвестиционной деятельности, автору удалось решить вопрос о поиске приоритетных форм инвестиционной деятельности. Автором в качестве одной из наиболее эффективных форм реализации региональных инвестиционных программ в Хатлонской области предлагается усилить механизм государственно-частного партнерства.

АННОТАТСИЯ

ба автореферати диссертатсияи Обидов Фирдавсҷон Фозилович дар мавзӯи: «Ташаккул ва рушди механизмҳои татбиқи лоиҳаҳои минтақавии сармоягузорӣ (дар мисоли вилояти Хатлон)», барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯйи ихтисоси: 08.00.03 – Иқтисодиёти минтақавӣ ва ҳудудӣ

Вожаҳои калидӣ: сармоягузорӣ, минтақа, лоиҳаи сармоягузорӣ, сценарияи индустриалӣ-инноватсионӣ, қаламрав, ҳудуд, рушди устувор, фаъолияти сармоягузорӣ, ҷалби сармояи хориҷӣ, бахшҳои воқеии иқтисодиёт, иқтисодиёти миллӣ, сценарияи рушди индустриалӣ-инноватсионӣ, лоиҳаҳои сармоягузори минтақавӣ, рушди устувори иқтисодӣ.

Масъалаҳои таҳлил, ҷамъбастанӣ ва ба низом даровардан, инчунин арзёбии ҷанбаҳои назариявӣ, методологӣ ва амалии фаъолияти сармоягузорӣ дар фазои минтақавии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ҳалли проблемаҳои рушди иқтисодиёти миллӣ ва минтақавӣ хеле муҳим мебошанд. Мақсади тадқиқоти диссертсионӣ таҳия ва асоснок кардани муқаррароти назариявӣ ва методологии ташаккул ва рушд, инчунин тавсияҳои амалӣ оид ба такмили механизмҳои татбиқи лоиҳаҳои сармоягузори минтақавӣ мебошад.

Дар рафти тадқиқоти диссертсионӣ усулҳои зерин истифода шудаанд: илмӣ-абстрактӣ, иқтисодӣ-оморӣ, меъёрӣ, муқоисавӣ, ки асоси методологии корҳои анҷомдодашударо ташкил медиҳанд.

Муаллиф методология ва равиши баҳодиҳии таъсири омилҳои минтақавӣ ба самаранокии лоиҳаи сармоягузори пешниҳод менамояд, ки метавонад ҳангоми таҳияи сиёсати самараноки сармоягузорӣ дар минтақаҳои кишвар истифода шавад. Дар диссертатсия истифодаи сценарияи индустриалӣ-инноватсионии рушди иқтисодиёт дар вилояти Хатлон дар заминаи ташаккули равишҳои инноватсионии ҳалли масъалаҳои иқтисодӣ ва иҷтимоӣ, таҳкими заминаи институтсионалии рушди иқтисоди минтақа, такмили низоми ҳуқуқӣ ва таҳкими ҳифзи ҳуқуқи моликияти сармоягузор асоснок карда шудааст.

Дар натиҷаи таҳқиқот, ба сабаби набудани захираҳои сармоягузорӣ, имконнопазирии истифодаи пурраи маблағҳои худӣ аз ҷониби корхонаҳои вилояти Хатлон ва маҳдуд будани иштироки имконпазири давлат дар фаъолияти сармоягузорӣ ба муаллиф муяссар гардид, ки масъалаи пайдо кардани шаклҳои афзалиятноки фаъолияти сармоягузори ҳаллу фасл кунад. Муаллиф пешниҳод менамояд, ки механизми шарикӣ давлат ва бахши хусусӣ ҳамчун яке аз шаклҳои самараноки татбиқи барномаҳои минтақавии сармоягузори минтақавӣ дар вилояти Хатлон тақвият дода шавад.

ANNOTATION

to the abstract of the dissertation of Obidov Firdavsjon Fozilovich on the topic: "Formation and development of mechanisms for the implementation of regional investment projects (on the materials of the Khatlon region)", submitted for the degree of Ph.D. specialty 08.00.03 - Regional and territorial economics

Key words: investment, region, investment project, industrial-innovative development scenario, space, territory, sustainable development, investment activity, attracting foreign investment, real sectors of the economy, national economy, regional investment projects, sustainable economic growth.

The issues of analysis, generalization and systematization, as well as the assessment of theoretical, methodological and practical aspects of investment activity in the regional space of the Republic of Tajikistan are extremely important in solving the problems of development of the national and regional economies. The purpose of the dissertation research is to develop and substantiate theoretical and methodological provisions for the formation and development, as well as practical recommendations for improving the mechanisms for implementing regional investment projects.

In the course of the dissertation research, the following methods were used: scientific-abstract, economic-statistical, normative, comparative, which formed the methodological basis of the work done.

The author proposes a methodology and approach to assessing the influence of regional factors on the effectiveness of an investment project, which can be used in the development of an effective investment policy in the regions of the country. The dissertation substantiated the use of an industrial-innovative scenario for the development of the economy in the Khatlon region in the context of the formation of innovative approaches to solving economic and social issues, strengthening the institutional framework for the development of the regional economy, improving the legal system and strengthening the protection of investor property rights.

As a result of the study, due to the lack of investment resources, the impossibility of the full use of own funds by enterprises of the Khatlon region and the limited possible participation of the state in investment activities, the author managed to resolve the issue of finding priority forms of investment activity. The author proposes to strengthen the mechanism of public-private partnership as one of the most effective forms of implementing regional investment programs in the Khatlon region.

Ба чопаш 31.03.2022 имзо шуд.
Андозаи 60x84 1/16. Коғази офсетӣ.
Адади нашр 100 нусха. 1,5 ҷузъи чопӣ.
Дар матбааи ДМТ чоп шудааст.
734025, ш. Душанбе, кӯчаи Лохутӣ 17

Подписано в печать 31.03.2022. Формат 60x84 1/16.
Бумага офсетная. Тираж 100 экз. Усл.п.л. 1,5.
Отпечатано в типографии ТНУ
734025, г. Душанбе, ул. Лохути 17